

**R. P. Sebast. Izquierdo Alcarazensis Soc. Iesv, svpremis
Inqquisitionis Senatvs Censoris, Et Olim Complvti SS.
Theologiæ Professoris. Pharvs Scientiarvm**

Izquierdo, Sebastián

Lugduni, 1659

Dispvt. XXI. De natura scientiæ humanæ sumptæ vniuersè, & obiecto eius, qua tali. Deque varietate, & quiditate singularum scientiarum.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95620](https://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:hbz:466:1-95620)

TRACTATVS V. DE SCIENTIA HVMANÀ.

de obiecto que per ipsam scibili
in vniuersum.

VAMQVAM multa de Scientia humana, de obiecto que per ipsam scibili sub terminis aliis in precedentibus dicta sint, adhuc tamen restant nonnulla de illis sub terminis propriis dicenda in praesenti Tractatu. Qui quidem duabus disputationibus absolvetur. Altera erit de natura scientiae humana sumpta vniuersè, & obiecti eius prout talis. Deque varietate, & quidditate singularium scientiarum. Altera de Accidentibus humanarum scientiarum earundemque obiectorum prout talium.

DISPUTATIO XXI.

De Naturae scientiae humana sumpta vniuersè, & obiecti eius qua talis. Deque varietate, & quidditate singularium scientiarum.

MATERIA huius Disputationis subduabus tantum questionibus, quantum fieri possit succinctè est expedienda à nobis, ex quibus prima brevior, secunda autem productior erit.

QVÆSTIO PRIMA.

Quid sit scientia humana. Quid obiectum humanius scibile in vniuersum.

MVLtifariam usurpari solet hoc nomen *Scientia*. Primo latissimè pro qualibet omnino cognitione iudicatiā, sive ea sit evidens, sive obscura, sive sit certa, sive incerta, sive sit probabilis, sive improbabilis, sive sit ex terminis capta, sive per discursum acquisita. Dico *iudicatiā*, quia cognitio simpliciter tantum apprehensiva scientia non dicitur: sicut neque scire dicitur aliquid,

qui illud apprehendit tantum simpliciter. Itaque iuxta hanc acceptiōē quicunque aliquid iudicat, sive iudicatiū cognoscit quavis ratione, illud scire dicitur. Omneque subinde iudicium humanum, sive omnis cognitio humana iudicatiua (vt modo Diuinam, Anglicāmque pretermittamus,) scientia humana appellatur. Appellatur insuper consuetaneè ad hanc acceptiōē humanæ scientiæ omne aggregatum iudiciorum ab intellectu humano oriundum, cuiusvis deum generis illa sit, præsertim quando talia iudicia ordinem, sive habitudinem aliquam inter se habent. Quo casu etiam simplices apprehensiones talibus iudiciis subseruentes vna cum ipsis iudicis sub nomine scientiæ cadunt. Hoc sensu Philosophia, Theologia, Iurisprudentia, Mathematica, Medicina, & cæteræ huiusmodi humanæ scientiæ nuncupantur, quatenus aggregata quædam cognitionum humanarum aliquatenus inter se ordinatarum: in quibus præter apprehensiones simplices iudicis subseruentes, quæ quasi per accidentem ingrediuntur scientiæ conceptum, plerumque alia sunt iudicia evidentiæ, alia obscura, alia certa, alia incerta, alia probabilita, & alia interdum improbabilia, alia denique ex terminis habita, alia comparata per discursum.

Secundò nomen *Scientia* paulò strictius accipitur pro qualibet notitiâ, seu cognitione iudicatiā evidente, sive ex solis terminis apprehensionis captiatur, sive acquiratur per discursum. Quo pacto sumptus scientia omnem cognitionem obscuram etiam iudicatiā excludit, qualis est fides, & opinio, & cæteræ huiusmodi. Vnde iuxta hanc acceptiōē solūm dicitur scientia humana (vt modo etiam Diuinam, Anglicāmque

em. it

omnem) omne iudicium humanum evidens quaevis ratione comparatum. Et consequenter omnem aggregatum huiusmodi iudiciorum; praesertim cum illa inter se habuerint aliquam habitudinem.

5 Tertio sumitur nomen *Scientia* pro cognitione iudicativa per discursum qualiter sive evidente, sive obscurâ, sive certâ, sive incertâ, sive probabili, sive improbabili, atque adeo etiam pro aggregato huiusmodi cognitionum praesertim inter se ordinatarum. Quo sensu sumpta scientia humana omne iudicium humanum comprehendit, præter iudicia principiorum, quæ circa discursum habentur ex suis terminis apprehensionis.

6 Quartò sumitur nomen *Scientia*, strictius pro sola notitia, seu cognitione iudicativa evidente, acquisita per discursum evidenter, sive demonstrativum. Quo pacto accepta scientia humana, sola iudicia humana evidenter per demonstrationem comparata, atque adeo, & aggregata huiusmodi iudiciorum, praesertim inter se ordinatorum complebitur; non item iudicia humana etiam evidenter, quæ habentur ex terminis, & versantur circa principia.

7 Quintò denique nomen *Scientia* strictissimum usurpatur ab Aristotele. lib. I. Post. c. 2. pro cognitione iudicativa, & evidente habita per demonstrationem de obiecto omnino necessario: non utcumque, sed per propriam, & immediatam causam sui demonstrato.

8 Hec omnia de scientia actuali, quæ cognitio, sive intellectio quedam est actualis una, vel multiplex, dicta sunt. Ex quibus patet scientiam humanam habituali ipsi correspondentem ratione modis venire usurpandam. Est quippe scientia habitualis habitus quidam intellectualis, sive facilitas quedam, quæ per repetitionem actualum scientiarum actualis in intellectu humano paulatim gignitur, ad similesque actus promptius, faciliter eliciendos, postquam est genita, subservit.

9 Vnde etiam constat obiectum humanitatis scibile ratione modis venire accipendum, ac accipitur scientia humana. Quia obiectum humanitatis scibile id omne, & solum appellatur, quod per scientiam humanam iudicariè cognoscibile, sive iudicabile est.

10 Porro nos in hoc, & in sequenti Tractatu, sicut & sepe alias in toto hoc opere, scientiam humanam latissime sumimus iuxta acceptationem primam, pro cognitione humana iudicativa ad praesentem hominum statum pertinente in tota sua latitudine; potissimumque pro aggregato cuiusmodi cognitionum, seu iudiciorum aliquatenus inter se ordinatorum in uniuslum, una cum similibus apprehensionibus eis subsequientibus, & consequenter obiectum humanitatis scibile latissime pariter accipimus pro obiecto ab intellectu humano in statu presente iudicabili quoquo modo, quoad totam suam latitudinem. Quale est quod correspondet praedicta scientia?

11 Omne autem obiectum ab intellectu humano pro statu presente iudicabile propositione obiectiva est constans, ut minimum, duobus terminis, & plerisque tribus; quorum primus significatur per nomen, & obiectum dicitur; secundus significatur per verbum, & dicitur actus; estque potissimum praedicatum: tertius autem est id ad quod actus per verbum significatus termina-

ri concipiunt; ad praedicatumque ut pars eius pertinet esse, iuxta doctrinam latius traditam, & expofitam *disputatione 2. questione 4. & disputatione 8.* Sæpeque alibi in precedentibus. Vnde obiectum humanitatis scibile, seu cognoscibile latissime sumptum in subiectum, & praedicatum diuidi in primis potest, atque etiam soli. Pradicatum autem aut est essentiale subiecto; quia vel ipsum totum est, vel pars eius: aut偶然的 ipse; quia ipsius essentia quidam adiutio vel metaphysica, seu per rationem, postrem, vel physica. Quod rursus aut necessarium, sive contingens subiecto est potest, &c. iuxta doctrinam de praedicatis traditam late *disputatione 17. questione 7.* Hinc quoties aliqua scientia humana in aliquo aggregato iudiciorum aliquatenus ordinatorum, iuxta dicta confitens, aut exercita omnia quæ attingit, aut eorum pleraque praedicat de uno subiecto; ipsique proinde sive immediata, sive etiam mediate attribuitur; tale subiectum talis scientia subiectum attributionis conuenit appellari. Sic Deus subiectum attributionis Theologie dicitur, corpus humanum propter medicabile subiectum attributionis Medicina, quantitas subiectum attributionis Mathematicæ: aliae huiusmodi aliarum scientiarum subiecta attributionis vocantur.

Iam vero propositio obiectiva, in quam iudicium humanum, atque adeo scientia humana tendit, quando per se, & ex ipsis terminis apprehensionis circa discursum esti iudicabilis, principium obiectuum dicitur; iudiciumque illi respondens principium formale. Quando vero per aliam, aut alias prius iudicatas medio discursu dimitatax iudicabilis est; conclusio obiectiva, sive consequens appellatur; iudiciumque illi respondens, formalis conclusio, seu consequens. Vnde scientia humana sumpta vniuersè ex principiis, & conclusionibus, seu consequentibus formalibus, obiectum autem ei correspondens, ex principiis & conclusionibus, seu consequentibus obiectuis coalescunt. De quo plura sunt dicta *supra disputatione 19. questione 8.* dicenturque etiam in sequentibus.

Principia autem scientiarum omnium in duplice sunt differentia. Alia enim sunt quæ prædicant de subiecto, aut ipsis essentiam, aut patrem eius. Alia quæ prædicant de subiecto, aut aliquam ex primis, seu immediatis ipsis passionibus, aut aliquod accidens ipsi contingens sub experientiam cadens. Et ad primum quidem genus principiorum pertinent definitiones, seu potius propositiones per se notæ prædicantes definitiones de definitis; ad secundum vero Axiomata qualia appellantur propositiones vniuersales inmediate, seu per se notæ, quæ prædicant de subiecto passionem aliquam immediatam, & sunt evidentes. (qualiaque appellantur etiam expedient non evidentes,) ob id in scientiis demonstratis, quales sunt Geometrica, Arithmetica, Mechanica, & ceteræ huiusmodi definitiones, seu propositiones de definitionibus, & Axiomata vnfundamenta totius scientie, præmitur. In omnique scientia humana vniuersè prædicta duo genera principiorum querentes ad illa prærequiruntur præmiti debent, ut scientificè procedatur.

QVÆ

QVÆSTIO II.

Quotuplex sit scientia humana latissimè sumpta iuxta dicta q.1. Quotuplexque obiectum per ipsam scibile sumptum similiter.

¹⁴ **S**VPPONO primò. Varias scientiarum diuisiones stradi ab Auctoriis, vt videre est in Platone, Arist. Alcino, Laertio, Ammonio, D. Isidoro, Hugone Viët. Richardo, Alberto, Eugubino, & aliis apud Conimb. in Logica quest. 2. Proæmial.

Quas ipsi Conimb. ex communi Dialetico-
rum ad tres reducunt. Prima, quæ sumitur ex ob-
iecto, est scientiarum in Seminocinales, quæ sunt Grammatica, Rhetorica, Dialetica, cum Historia, & Poëtica ad Grammaticam, aut Rhetoricam re-
ducta; & Reales, quæ sunt ceteræ mox recente-
fendæ. Secunda diuisio, quæ ex fine sumitur, est scientiarum in Practicas, quatum finis est opus, & Theoreticas, quarum finis est sola cognitio veritatis. Practicarum autem, aliae dirigunt actiones internas, vt Logica actiones intellectus, Moralis actiones voluntatis: quæ rursus diuiditur in Ethicam, Politicam, & Oeconomicam. Aliae dirigunt actiones externas, vt Grammatica, & Rhetorica exten-
num sermonem; Fabrili, Pictura, Textoria, Nau-
tica, & ceteræ huiusmodi alia opera externa. Theoreticæ vero ad Physicam, Mathematicam, & Metaphysicam, sive Theologicam reuocantur; quarum unaquæque rursus sua membra habet. Tertia diuisio, quæ sumitur ex scientiarum gradibus, etiam est in superiores, & inferiores. Su-
periores sunt Physica, Moralis, & Theologia, sive Metaphysica. Inferiores quatuordecim uenerantur, quatuor septem Artes liberales dicuntur, nempe Geometrica, Rhetorica, Dialetica, Arithmeticæ, Musica, Geometria, & Astrologia: septem vero Artes Me-
chanicae seu seruiles, nam uirum Agricultura, Ve-
natoria, Militaris, Fabrili, Chirurgica, Textoria, & Nautica: pluresque numerari potuerint, vt notant Conimb. *Suprà articulo 2.* aut etiam deberent. Et aliqua inter Mechanicas, sive Ser-
uiles recensere abs iure tales appellantur; ab aliis que præsertim Recentioribus inter liberales cen-
tentur.

¹⁵ Suppono secundò. Aliam præterea celebrem fuisse apud Antiquos diuisiōnēm scientiæ humanae latè usurpatæ (quam Philosophiā latè etiam sumptu hoc vocabulo appellant): quæ videlicet ea diuiditur in Naturali, Morale & Dialeticam, comprehensiō sub Naturali Physiologia, seu Physica, Metaphysica, & Mathematicis disciplinis. Cuius diuisiōnis meminunt Plato, testante Alcino, Aristot. Chrysippus, Endromus, Xenocrates, Plutarchus, Laertius, Eusebius, Caesar, & alij apud Conimb. in Proæmio Physica ante questions.

¹⁶ Suppono tertio. Celebratissimam omnium esse diuisiōnēm scientiæ seu Philosophia Theoretica, sive Contemplativa in Metaphysicam, Physicam, & Mathematicam, idque non solum apud Antiquos, sed etiam apud Moderniores Philosophos. Quam ut rectam, & exactam defendunt Conimb. in Proæmio Physica, questione prima, Petreia in sua Physica libro primo, à capite quinto, & alij Physici, Logique communiter, quos longum esset recensere. Tamec si aliqui Recentiores eam non satis approbent. Ratio autem, quam omnes

Phars. Scientiarum, Tom. I.I.

tradunt ad istam diuisiōnēm probandam, est, quia intellectus humanus, vel titulus immaterialitatis, quæ gaudet, vt plerique censem; vel potius titulus modi intelligendi per species alias, quæm præ-
sente statu habet, vt ego arbitror, ordinari
saltum concipit quidquid seū pro statu præsenti,
cum aliqua abstractione à materia; atque adeo
quæ sunt obiectorum scibilium abstractiones à
materia possibiles, tot eorum scibilitates diuersæ,
torque subinde in intellectu humano scientiæ di-
uersæ afflendæ sunt. Abstractiones autem à ma-
teria obiectorum scibilium possibiles tres sunt om-
nino. Prima à materia solū singulari, quæm vo-
cant signata. Secunda à materia singulari, atque
etiam à materiæ sensibili. Tertia à materia singu-
lari & à sensibili, & ab intelligibili. Tresque pro-
inde omnino sunt scientiæ scibilium obiectorum,
nempe Physica, quæ suum obiectum considerat
quatenus materiale, & sensibile, atque adeo sub
sola abstractione eius à singularitate. Mathematica,
quæ suum obiectum, nempe quantitatē considerat
præscindēdo ab eo, quod illa sit in hoc ente ma-
teriali, vel alio; tametsi quia illa re ipsa in aliquo
ente materiali sui corporeo debet esse, ab omni
materiæ segregata intelligi nequit. Qued est, ip-
sam concipi cum abstractione à materia singulari, &
sensibili; secus cum abstractione ab intelligibili,
& Metaphysica, quæ suum obiectum considerat
sub eius tantum rationibus, quæ in entibus pure
immaterialibus, sive incorporeis reispa inueniuntur,
eo quod vel eorum sunt propria, vel entibus
simil immaterialibus, ac materialibus sunt com-
unes. Quod ipsum est, illud concepere cum ab-
stractione ab omni materia singulari illicet sensi-
bili, & inelligibili.

Cæterum Auctores huius diuisiōnis in quibusdam, nisi ego fallor, videntur peccare. Primò, quia illam solis scientiæ speculatiis sive theorici ap-
plicant: cum & practicis æquo iure censenda vi-
deatur communis. Si enim, vt ipsi supponunt, ni-
hil ab intellectu humano intelligitur, ablique aliqua
abstractione à materia: vtique scientiæ etiam pra-
eticae subaliqua abstractione à materia suâ obiecta
considerabant; atque ita quævis illarum, aut sub
Physicam, aut sub Mathematicam aut sub Meta-
physicam cadet. Secundo, quia Arithmetica saltem,
quæ pars circa dubium est Metaphysicæ, ab omni
materia etiam intelligibili abstracta, quandoqui-
dem quæ demonstrante numeris Angelorum, alio-
rumque entium pure immaterialium numeris com-
munia sunt. Malè ergo dicitur vniuersæ à plerisque,
Mathematicam a sola materia singulari, & sensibili,
non item ab intelligibili abstrahere, vt bene
viderunt Conimb. *vbi suprà.* Tertiò quia, sicut Geometria pars Mathematicæ abstracta à materia
singulari & sensibili, secus ab intelligibili modo
explicato, ita ea pars Physicæ qua agit de gene-
ratione & corruptione in vniuersum, aliaque
huiusmodi abstracta à materia singulari, & sensibili,
secus ab intelligibili: quia agunt de suis
obiectis cum præcisione ab eo quod sunt in his en-
tibus materialibus, aut in aliis, cum tamen re ipsa
in aliquibus esse debeant. Quarò quia, si sic
sermo de subiecto obiectivo scientiæ, sive il-
lud est quid singulare, atque adeo nullatenus à
materia abstractum: si autem de predicato, eti
illud plerunque saltem sit ex se vniuersale, id est
apud ad conueniendum in conceptum vniuer-
salis cum aliis similibus; sive tamen est singulare-
zatum, atque adeo propriæ, & formaliter nullate-

nus abstractum à materia, iuxta doctrinam traditam
supr. disp. 20. q. 11. Malè ergo supponitur indistincte,
omnem scientiam speculativam considerare suum ob-
iectū sub aliquā abstractione à materia. Mitto alia,

¹⁸ Suppono quarto. Scientiam latissimè sumptam
multifariam diuidi posse pro arbitrio diuidentis;
ut ex doctrinā vniuersali de diuisione & diuiden-
dendi methodo *infra disputatione vigesima septen-
ta*, tradenda constabit. Quare, quo aptiore
possimus ordine ex variis, qui eligi possent, eius-
modi scientiam, atque adeo etiam eius obiectum
in multa membris, quae habere potest, in mul-
tasve partes diuidemus in presente questione. In-
ter diuidendum autem singulorum membrorum,
seu partium naturam, quantum sat fuerit ad propo-
sitionem, succinētē tamen, & breuiter explicabimus.

¹⁹ Suppono quinto. Scientiam latissimam bi-
fariam usurpari posse: Primo pro aggregato sin-
gulari omnium iudiciorum, & consequenter ap-
prehensionum simplicium eis subseruentium intellectui humano, pro statu praesente possibili-
um, circa omnia obiecta ab ipso scibilia. Quo
paēto totum quoddam physicum est, ex scientiis
minus latis compositum physicē; atque adeo in
eas tanquam in partes sui physicas diuisibile. Se-
cundo pro conceptu vniuersalissimo abstracto
ab omnibus humanis scientiis, sive aggregatis
eiusmodi iudiciorum, apprehensionumque, &
eis communī. Quo paēto totum quoddam Logi-
cum est in dictis scientiis, sive aggregata
diuisibile tanquam in suas partes Logicas, seu
tanquam in sua inferiora. Pariterque scientia
iidem minus lata, vel pro scientia singulati in
alias ex quibus physicē componitur tanquam
in partes sui physicas diuisibili; vel pro con-
ceptu communī in alias, ex quibus Logicē
abstrahit, tanquam in sua inferiora diui-
sibili sumi potest: quibus suppositis sit.

Divisio I.

²⁰ Scientia humana, sumpta latissimè pro sin-
gulari aggregato omnium aliarum minus lata-
rum, in Physicam, & Metaphysicam tan-
quam in duas sui partes physicas diuidenda est
in primis. Sumpta vero latissimè pro conce-
ptu communi omnibus omnino scientiis hu-
manis in Physicam & Metaphysicam, & ex utraque
mixta est diuidenda, tanquam in tres suas partes
Logicas sive tria sua inferiora. Quartum vnaqua-
que rursus in alias sub se contentas subdividitur.

Physicam enim dico, sumpto latè hoc voca-
bulo, eam partem scientiæ humanae, sive
eam scientiam humanam, quæ de rebus iudicat,
propter habentibus esse intra statum existentiali,
Metaphysicam autem, sumpto etiam latè hoc
nominē, appello eam partem scientiæ humanae,
sive eam scientiam humanam, quæ de rebus iu-
dicat, propter habentibus esse intra statum quidi-
tatiuum praescindente ab existentiā, iuxta dicta de huiusmodi statibus *disputatione decima*,
quæ ad rem recognoscenda sunt. Vnde scientia
humana mixta ex utraque erit, quæ de rebus iu-
dicat partim propter habentibus esse intra statum
existentiali, & partim propter habentibus esse
intra statum quiditatuum. Potest autem scientia
humana trifariam excogitari mixta ex Metaphysicā,
& Physicā. Primo quoad conclusiones tantum. Se-
cundō quoad principia tantum. Tertiō quoad con-
clusiones & principia simul.

²¹ Deinde quævis ex dictis tribus scientiis in Ab-

solutam & conditionatam est diuidenda, aut tan-
quam in duas partes sui Physicas, si singulariter
sumatur; aut tanquam in duo membra suis in-
feriora sua Logica, si sumatur vniuersaliter,
iuxta duos modos, quibus ea potest sumi,
paulo ante explicatos. Est autem scientia absolu-
ta, quæ de rebus iudicat absolute, sive propter
in statu absoluto: conditionata verò, quæ de re-
bus iudicat conditionatè, sive sub aliquā facta
hypothesi, sive propter in statu conditonato,
iuxta dicta circa huiusmodi status *disp. 10.*

Potro inter Metaphysicam, seu absolutam, seu
conditionatam, & Physicam seu absolutam
seu conditionatam prædictis modis usurpatas,
sequentia discrimina sunt. Primum, quod Me-
taphysica tam conditionata, quam absoluta de
rebus iudicat propter in statu quiditatiivo: Phy-
sica verò tam conditionata quam absoluta de re-
bus iudicat, propter in statu existentiali, ut di-
ctum est. Secundum; quod Metaphysica tam
absoluta, quam conditionata obiecta omnia
necessaria sunt, quoad suam veritatem obiectu-
m; quatenus vnuquodque necessario est,
aut non est, tam absolute quam conditiona-
tē id, quod de suo, sive ex conceptu suo
obiectu, sive ex vi quiditatis sue, indepen-
denterque ab existentiā est, aut non est: Phy-
sica verò absoluta omnia obiecta (vno Deo,
& negationibus chimerarum impossibilium
exceptis) quoad suam veritatem obiectum
contingentia sunt; quatenus contingentia sunt,
aut non sunt existentialia, & absolute.
Physica autem conditionata quoad veritatem
existentiali conditionata multa obiecta sunt
necessaria. Quia ex hypothesi conditionis ne-
cessariā existunt, aut non existunt: & multi-
ta sunt contingentia; quia etiam ex hypothesi
conditionis existunt, aut non existunt con-
tingentia. Tertium discriminēt, quod Metaphy-
sicā tam conditionata quam absolute pen-
cipia, in ipso lumine rationis intellectu huma-
no indito sedem habent; quatenus intellectus
humanus apprehens terminis per species alienas,
(quas a sensibus occiundas in memoria af-
seruatas ad concipiendā cuncta habet iuxta
doctrinam latè traditam *disputatione prima*.)
citra discūsum & experientiam, vi sola sua iu-
dicatiū eorum connexionem deprehendit; ar-
que ita predicatum necessariā conuenire subiec-
tō iudicat, seu absolute seu ex hypothesi condi-
tionis. Principia vero Physica absolute in
experienciam ipsā fundantur; quatenus intellectus
humanus circa discūsum quidem, non temen ci-
tra experientiam, sed eā adiutus, in eave foun-
datu iudicat illa, in quibus subinde indican-
dis non deprehensione connexionis subiecti cum
prædicato, sed experientiā ipsā ducit. Physica au-
tem conditionata, ex parte haber principia condi-
tionata independenter ex parte experientiā iudicabilis, quo
ad quam subinde partem foras ad Metaphysicam
eo titulo reduci posset, iuxta mox dicenda, ex parte
vero nulla principia conditionata habet, sed abso-
lutiū mediā experientiā iudicabilis sumit exor-
diū, iuxta dicta *disp. 19. q. 8. conf. 5.* De quibus
omnibus plura etiam in ea dicta sunt.

Aliter divisio proposita nec minus aperte fortal-
se posset exponi dicendo, Metaphysicam latam
esse eam scientiam, cuius omnia principia vi solius
connexions terminorum norentur. Physicam
autem latam eam, cuius omnia principia note-
runtur.

Disp. XXI. De natura Scientiar. &c. Quæst. II. 243

cunt vi solius experientia. Mixtam verò , que aliqua prioris , & aliqua posterioris generis principia haberet. Quo pacto usurpatis dictis vocabulis, Metaphysica lata de multis iudicabit propter in statu existentiali conditionato , & Physica lata de multis iudicabit propter in statu quiditativo tam conditionato quam absoluto. Quia multa sunt vi connexionis , & circa experientiam tum ex ipsis terminis , tum per discursum iudicabilia provi in statu existentiali conditionato , & multa sunt ex principiis experimentalibus , atque adeo media experientia , & non aliter per discursum iudicabilia propter in statu quiditativo tum conditionato , tum absolute : ut constat ex doctrinā traditā loco nuper citato. Re tamen intellectū non multum interest priore illo , aut hoc posteriore modo loqui.

24 Interest tamen ad distinctionem , & ordinem sequentium divisionum , schematimque earum subiungendorum , ut prætermissa scientia mixta , sub Physica latâ eas specialiores sciencias ponamus , quæ aut adæquatè , aut maiore ex parte Physice sunt , tametsi aliquâ ex parte minore Metaphysicæ etiam sint : sub Metaphysicâ autem latâ eas , quæ aut adæquatè , aut maiore ex parte sunt Metaphysicæ ; tametsi minore aliquâ ex parte etiam sint Physice.

25 Igitur Physica lata imprimis in Discursuam , & Narratiuam est diuidenda. Discursuam eam appello , quæ porissimè circa obiecta vniuersalia versatur discurrendo circa illa ex professo , discursu que illa comprobando ; tametsi maiore ex parte ex principiis ab experientia oriundis ; quod omnibus scientiis sub Physicam latam cadentibus communis est , iuxta dicta . Narratiuam autem voco eam , quæ potissimè agit de euentibus rerum singularibus , eos potius narrariue adstruendo , quam medio discursu comprobando ; tametsi etiam interdum suos circa illos discursus miscet , & aliqua alia vniuersalia obiecta tangat.

26 Ex quibus duabus scientiis Physicis , prima rursum diuiditur in Theologiam , Physiologiam , Rationalem , & Moralem . Theologia est Scientia tractans de Deo , ut de subiecto attributionis , & consequenter de ceteris omnibus rebus Theologicis , id est , quatenus illa respectum aliquem , seu habitudinem dicunt ad ipsum Deum , idque maiori ex parte physice , hoc est , propter in statu existentiali , & ex principiis ab experientia oriundis . (Sub que complector principia credita fide divina , aut etiam humana . Nam cum fides sit ex auditu ad Rom. 10. quæcumque per fidem scimus , ab experientia etiam dicuntur suam trahere originem) Physiologia autem , quæ & Physica (strictius sumptu , hoc nomine) dicitur de omni ente naturali condistincta rationali , & libero propter talibus tractat , quatenus mobili , & causatiuo ; indagando scilicet per motus & effectus eius sub experientiam cadentes naturam , & passiones ipsius ; sub quâ ratione distinctionis gratia philosophicè de omni ente dici potest tractare . Rationalis vero scientia est , quæ agit de omni ente rationali intellectivo propter tali ; atque adeo de intellectione , & scientia ; deque eius origine & ceteris ipsi annexis ; ut sunt locutio vocalis , & scripta , aliisque signa manifestativa conceptuum . Moralis denique Scientia est , quæ tractat de omni ente libero quatenus tali , atque adeo deliberatae , & operibus liberis , sive moribus , de ceteris que à libertate dependentibus , vel ipsi annexis . Ut sunt gubernac-

Pharus Scientiarum , Tom. II.

tio , legislatio , obeditio , virtutes mortales , vicia , merita , demerita , &c.

Secunda autem diætam Physicarum scientiarum nimisrum . Narratiua , rursus diuidetur in Historiale ; que versatur circa euerlus præteritos , aut eam præsentes publicos , & Prædictiuam , seu diuinatuam , que versatur circa eventus futuros , aut etiam præsentes occultos .

Metaphysica item lata , quæ maximè omnium est discursu de obiectis que vniuersalia porrissimum agit , in Philosophiam primam , Mathematicam , & alias Anonymas scientias venit in primis diuidenda . Philosophia prima , quæ & Metaphysica (strictius sumptu hoc vocabulo) dici potest , ea pars vniuersalior Metaphysica latæ , quæ de concepribus communibus vtrique generi rerum , spirituum scilicet , & corporeorum metaphysice tractat . Nimirum de ente , essentia , & existentia vniuersitate : de ente distincto , & indistincto ; uno , & pluribus ; vero & falso ; bono , & malo ; absolute , & relato ; conexo , & inconnexo ; opposito , & non opposito ; simili , & dissimili ; increate , & create ; infinito , & finito ; simplici , & compósito ; substantiali , & accidentalis ; causatiuo , & causabili , alii que huiusmodi . Vnde de Deo & Angelis & Hominibus , & ceteris tam huius vniuersi , quam ceterorum excogitabilium subiectis etiam metaphysice tractat , quatenus in predictis conspirant communibus enti spirituali , & corporeo . Hinc collige Philosophiam primam , in tractantem de omni obiecto possibili & in tractantem de omni obiecto impossibili sive chimerico , aut etiam in tractantem de utroque sub dictis conceptibus communibus , diuidi posse .

Mathematica verò est , quæ maiore ex parte metaphysice agit de quantitate corporeis , qualis est continua : quo iure & sub Metaphysica lata & extra Philosophiam primam ponenda venit . Tametsi & aliqua minore ex parte procedat physice ; & ea pars eius quæ agit de quantitate discretâ numerorum , nempe Arithmetica , etiam ad philosophiam primam spectare videatur , quatenus quantitas discreta , & passiones eius tum rebus spiritualibus , tum corporeis communis sint . Ponitur enim nihilominus Arithmetica pars Mathematicæ , quia valde affinis , & necessaria ceteris eius partibus est ; utpote agens de sua quantitate obiectus sub eadem ratione , sub qua ceteræ agunt de sua , scilicet sub ratione & qualitate vel in aequali , proportionali que subinde vel sequitur quoad ipsam & qualitatem , vel in aequalitatem : sub ista enim omnino ratione agit vniuersala Mathematica de quantitate .

Anonymas autem scientias in praesentiū dioco , quæ excogitari possunt tractantes saltem maiori ex parte metaphysice , hoc est propter in statu quiditativo , de aliis obiectis specialioribus , quam ut enti spirituali & corporeo communia sint . Nimirum de obiecto spirituali propter tali ; coque , vel substantiali , vel accidentalis ; vel absolute , vel relativi , &c. descendendo . Vlque ad species atomos : & de obiecto corporeo propter tali ; coque vel substantiali , vel accidentalis vel vivente , vel non vivente , &c. pariter descendendo . Veruntamen scientia ista metaphysica , de facto non datur . Quia cum circa eiusmodi obiecta utpote , aut minus vniuersalia , aut aliunde minus se prudentia intellectui , pauca principia metaphysice , atque adeo circa experientiam iudicabilia inueniantur , maiori ex parte de illis mediæ experientiæ , atque adeo physice agunt : scientia que humanæ proinde tractantes de illis sub Physicam potius , quam sub Metaphysicam latam locandas veniunt .

Divisio 2.

3. Iam vero Theologia (quam Physica latè discussuæ subiecimus) primum in supernaturalem , & naturalem , & ex utraque mixtam ; deinde vero in alia membra diuidi potest .

Theologiam supernaturalem dicimus eam , cuius principia per fidem diuinam supernacuralem ex diuina revelatione habitant comparantur ; sive eiusmodi revelatio immediate sit facta credenti , sive alius prius facta per sacras Scripturas , aut per traditiones , aut per Ecclesiæ definitionem , aut per predicationem , aut aliter credenti innocentiat . Theologiam vero naturalem vocamus eam , cuius principia naturaliter , independenter à supernaturali revelatione ab hominibus acquiruntur , aut mediâ experientiâ , aut naturali , quam intellectus habet ad iudicandum ex solis terminis apprehensionis , iuxta dicta latè disputatione decima nona , questione octaua . Mixta autem ex utraque Theologiâ erit ea , cuius principia partim sunt supernaturalia , sive per supernaturalem fidem parta , & partim sunt naturalia , sive naturali experientiâ , rationeque intellectus subinxia . De facto vero Theologia purè supernaturalis , aut purè naturalis fere non datur : quia omnis Theologia , quæ circumfertur mixta est ex utraque . Quocirca omissis dubiis puris de sola mixta deinceps poterit esse sermo .

3. Hac autem rursus in Positivam , Controversiam , Scholasticam , Moralem , & Prudentialem diuidenda venit . Positiva dicitur , quæ in expoundeda sacra Scriptura distinta est , erundo scilicet ex illâ patefaciendōque sensus , quos habet . Qui quidem duo imprimis sunt literalis , sive historicus ; & mysticus , sive spiritualis . Literalis sive historicus dicitur , quem Auctor Scriptura Spiritus sanctus , primum significare voluit per verba in vibrâ eorum significatione , sive propriâ , sive metaphorâ vespupata , mysticus autem sensus vocatur , qui non verbis , sed rebus per verba significatis proxime denotatur ; ob idque mysticus sive spiritualis dicitur , quia sub rebus significat per voces , quasi reconditum mysterium sub quadam vmbra seu figurâ , & quasi spiritus sub corpore later . Qui quidem sensus mysticus in tria membra diuidi communiter solet : nempe in Tropologicum , seu Moralem , qui ad vita emendationem , sive honestos mores referuntur ; in Allegoricum , qui mysterium aliquod ad fidem pertinens præ se feret ; & in Anagogicum , qui ad ea referuntur quæ sunt æternæ Beatitudinis . Qui quatuor communiter sensus scriptura nunciantur his verbis compreheſi :

Littera gesta docet . Quid credas Allegoria .

Moralis quid uerar . Quo tendas Anagogia . De quibus omnibus videri potest . Pasque , disfegens latè 1. part. disputation. 15. & 16. Controversia autem Theologia dicitur , quæ dogmata fidei ruetur contumacis erroris oppositos . Quæ rursus in tot parres diuidi potest , quorū sunt celebriores errorum sectatum , quas impugnat . Quales sunt Paganismus , Iudaismus , Mahometanismus , Heresies . Eaque aut Ariana , aut Pelagiana , aut Manichaæ , aut Lutherana , aut Calvinistica , aut Anabaptistica , aut alia exterum omnium . Scholastica autem Theologia est , quæ argumentis , & ratioinationibus hinc inde disputando conaturum

dogmata fidei alias statuta confirmare illustratæ que , cum ex illis ex aliisque principiis naturalibus , alias & alias in dies veritates tunc theologicas , tunc etiam naturales inferre , notificatæque Agit autem primum de Deo , deinde de Christo Domino , de Angelis , de hominibus , deque toto universo , prout à Deo sunt , ad Deumque ipsum referuntur . Moralis vero Thologia est , quæ cum reuelatis tum naturalibus principiis vtrēs in eis speciatim veritatibus illustrandis , & detegendis , quæ ad mores pertinent , distinta est . Atque adeo per honestos , prauosque mores , per virtutēs subinde , & virtutes tum generatim tum speciatim latissimè excurrit generatim scilicet agendo de operum libertate , obligatione , honestate , & turpitudine . Speciatim autem de legibus , de contractibus , de votis , de iuramentis , de singulis virtutibus , de singulis virtutis , &c . Portoloca , ex quibus Theologia tum Scholastica tum Moralis sua deponit argumenta , decem communiter numerantur . Namrum Auctoritas sacra Scriptura , Auctoritas Traditionum Christi & Apollolorum , Auctoritas Ecclesiæ Catholicæ , Auctoritas Conciliariorum , Auctoritas Pontificis Romani , Auctoritas Partium , Auctoritas Theologorum , atque etiam luisprudentium , Ratio naturalis lumine naturali deduxa , Auctoritas Philosophorum , Auctoritas humana Historiæ . De quibus latè differt Canus per lib. 12 in suo opere de locis , videatur Vasquez 1. part. disputation. 12. & alij Scholastitici ad art. 8. quæst. 1. Sanct. Thom . Denique Prudentialis Theologia dicitur ea , quæ de singulorum operum honestate Theologice format dictamina practica , quibus ad eorum exequitionem voluntatem humanam dirigit .

Divisio 3.

Physiologia , quæ & sub Physicam latam discutit ; siuam cedit , & Physica (strictius sumpto hoc nomine) dici solet , in speculativam , & practicam diuidi potest ; deinde vero in plura alia membra subdividuntur .

Speculativa dicitur ea , cuius finis speculatio , cognitioque veritatis sui objecti est , ibique sicut . Practica autem cuius potissimum finis praxis sicut operatio est , tametsi aut absolute , aut respectuè ad talen finem suas miscet speculations . Porro Physiologia speculativa alia est , quæ generatione de Natura uiuentera , sive de omni ente mobili , & cauacino prout tali , atque adeo philosophice tractat . Alia quæ sub eadem ratione speculativa tractant de Cœlis , de Elementis , Igne , Aëre , Aquâ , Terra : de mixtis , uiuentibus vegetatiis , ve sunt Arbores , Herbas : de mixtis uiuentibus vegetatiis simul , & sensibus , ve sunt animalia Volacilia , seu Bruta cum irrationalia , & consequenter de animalibus , corporibusque sigillatim horum omnium uiuentium . De mixtis denique non uiuentibus , ve sunt lapides , metalla , liquores , &c . atque de coram formis materialisque sigillatim . Physiologia autem practica , eiusque partes sive species (quæ sicut , & alia quæque scientiæ , sive doctrinae practicae Artes vocari consueverunt) circa omnia & singula obiecta commemorata Physiologia speculativa & partium , sive specierum eius usi possunt , non quidem in ipsorum speculatione sistendo , sicuti sunt illæ , sed ultra progrediendo

ad præximam, mediaque illa procurando in ipsis, aut ex ipsis obiectis affectus aliquos naturales homini aliquatenus utiles compacare, applicando scilicet ac sua passuus, aut per admotionem, aut per mixtionem alterius, aut aliter, ut tales effectus ex vi naturæ actiujorum, & passuorum tandem procreat resucent. De facto tamen huiusmodi partes, seu species Physiologia practica, quæ dantur fere sequentes sunt. Medicina, quæ intusseca hominis propter corpori per causas naturales procurat bona, nimirum sanitatem, longam vitam, robur, pulchritudinem, & voluptatem testibilem, cuius quidem quasi administrare sunt alia, quæ extrinsecus alia hominis bona ad dicta intrinsecus conductient etiam per causas naturales procurant, ut Magia quæ ratio quædam est operandi mira, & insoluta, per causas naturales in hominis utilitatem aliquam ratione cedentia. Agricultura quæ in procreandis terra fructibus proficiens homini distenta est. Coquinaria cuius munus est per causas etiam naturales conficerre condireque quæcumque ad hominis subtilitatem, aut etiam alijs instrumenta per causas etiam naturales ex illa confingere docet ad hominis usum. Fullonica, quæ rationem conficiendi tinturas, tingendique tradit etiam per causas naturales. Curatua brutorum, quæ sicut Medicina hominis, ita brutorum sanitatem, & carceris ipsorum bona intrinsecus per causas naturales procurat. His addi possent alias Artes, quæ in variis hominum utilitatibus suis commoditates etiam corporeas cedunt. Quia tamen earum effectus ut in plurimum absque naturali aliquam alteratione generatione, aut corruptione interueniente ab aliquo genere motus artificioso potius quam ab aliis causis naturalibus enaeviuntur, ad Mechanicam, quæ circa quantitatem motus, ut circa obiectum proprium versatur, potius quam ad Physiologiam reducenda veniunt. De quibus agemus subinde infra divisione octaua.

34 Porro Medicina praesertim dogmatica rationis simili, & experientia submixta (cum Empirica soli experientia, Methodica soli rationi submittatur), eti ex fine sit practica, parsque proprietate à nobis practica. Physiologia ponatur: quia tamen præbias qualdam multarum rerum speculations ad præximam requiritas præmitit, eam in primis in duas partes oportebit dividere, quarum altera primaria dicetur, altera secundaria. Primariaque speculations incumbentis species siue partes erunt Anatomica, quæ singula membra corporis humani cumunque functiones considerat; atque discerit ligillatum. Ad quam reuocantur speculations de humoribus corporis, de motibus de pulsibus; de respiratione; de somno, & vigilia; de generatione; de fertu generatione; de augmentis; de puberrate; de canicie; de impinguatione, & de similibus. Pathologica, quæ morborum omnium naturam proprietatesque speculator. Pharmacologica, quæ medicamentorum etiam omnium tam simplicium, quam compositorum, necnon ceterarum rerum, quæ vel ad sanitatem, vel ad morbum hominis possunt quoquomodo conferre,

Phars. Scientiarum, Tom. II.

naturam etiam, & proprietates speculator. Quæ quidem Medicina pars latissimè excutatur per cunctas ferme res totius vniuersitatis, & Prognostica, quæ de futura valetudinis, vel morti, vel mortis hominis signis iudicium fert. Secundaria autem pars medicina prima in Hygijenam agentem de valetudine conseruanda, & Therapeumaticam agentem de valetudine recuperanda, necnon in Cosmeticam curantem corporis pulchritudinem, Athleticamque curantem rebur membrorum, atque voluptuariam curantem corporis sensuumque eius voluptatem diuidenda est. Secundo autem in Diæticanam praedicta omnia, aut eorum aliqua procurantem per Diætam, hoc est per bonum regimen eorum rerum, quibus humanus vietus constat, (quæ sex numerantur à Medicis, dicunturque non naturales, sunt autem Ambiens; motus & quies; somnus, & Vigilia; quæ retinentur, aut excernuntur; quæ ingeruntur; & Passiones animi.) Et Pharacuticam praedicta omnia, aut eorum aliqua procurantem per medicamenta; & Chirurgicam praedicta Omnia, aut eorum aliqua procurantem permanentem opera, ut lectio, adiutoria &c.

Magia autem primum diuiditor in Naturalem, & superstitiosam. Naturalis est, quæ mira, & insoluta operatur per solas causas naturales; atque adeo licita est, cuius multæ extant regulæ, & exempla apud Cardanum de varietate rerum, apud Alexium Pedemontanum, & apud Baptistam à Porta. Videatur etiam nosler Delius in suo opere de Magia. Et huius quidem Magiae naturalis duas sunt partes. Chymica scilicet, quæ & Pyrothechnica dicitur, quod virtute ignis potissimum sua opera elicat, cuius munia sunt reducere mixta ad sua principia Sal, Sulphur, & Mercurium, & purum separando ab impuro succos omnes, liquores, olea, quintam essentiam, &c. ex omnibus mixtis extrahere, necnon ex aliis metallis aurum, argentumque conficerre, & Magia arctius sumpta, quæ per alias ab igne causas sua opera exequitur. Magia autem superstitionis, atque adeo illicita est, quæ mira & insoluta operatur Daemonis ope, interuentuque aliquorum lignorum, aut etiam eius invocatio, ad quam pertinent veneficia, philtira, incantationes, fascinationes, prestigia que Diabolicae cuiusvis generis, necnon Sagarium transmutationes, transpositiones, & cætera huiusmodi opera Demonica.

Agricultura quatuor sunt vniuersalia mutuera (sub quibus specialiora alia considerari possunt, excolere agros, & quæcumque ad hominum utilitatem in illis seruntur insta arbores, & frutices, excolere consta cum arboribus fruticibusque ex quibus constant, etiam ad hominum utilitatem, excolere pascua cum omnibus quæ pro pascendis gregibus, atque animalibus utilia sunt, & excolere florida cum omnibus ex quibus illa componuntur ad hominum voluptatem.

Coquinaria in quartu, vel quinque membra diuidi potest, nempe in Panificiam docentem conficerre panem (cuius administræ sunt artes preparantes frumenta donec sunt conserfa in farinam) Pistoriam docentem conficerre condireque quæcumque ex pane simul & carne sunt. Dulciariam docentem conficerre omnia edulia, quæ

cum saccharo, & melle confici, conditique solent. Potoriam, quæ poculenta omnia conficeret docet, & Culinariam quæ cætera præter dicta, quæ in culina, ut plurimum ad esum præparantur, conficit, conditque.

³⁸ Pharmacopœia penes diuersa genera medicamentorum, quæ conficit diuidi potest in conjectricem eduliorum, potionum, vnguentorum, emplastrorum, lotionum, &c.

³⁹ Plastica diuiditur in Figulinam, quæ vasa conficit ex argilla; Vitriariam, quæ ex vitro, Atriam, quæ ex ære; Argentariam quæ ex argento, &c.

⁴⁰ Fullonica, vel penes diuersos colores, quibus tingit, vel penes diuersas materias quas tingit, diuidi poterit, prout libuerit.

⁴¹ Curatua denique brutorum, perinde atque Medicina, diuidi posset. Sat tamen fuerit eam diuide in Curatuum brutorum volatilium, aq; uirilium, & terrestrium. Cuius postrem pars est veterinaria, quæ sola extat pro brutis terrestribus veterinariis, id est aptis ad vestitam, medendis.

Diuisio 4.

⁴² Rationalis doctrina seu scientia (quæ etiam Physicæ latæ discursuæ subiecta est) in eas quæ de ente rationali vniuersit, de Deo, de Angelo, & de homine prout intellectuis, & rationalibus agunt, erat imprimis diuidenda. Cæterum, quia tres priores de facto partes sunt Theologiz Scholastica, de qua diuisione secunda, eis omisis, de sola ultima restat in præsenti dicendum, quæ quidem primò in Logicam & Administras eius, subindeque in alia membra diuidenda est.

Logica dicitur ea scientia, quæ intellectiones humanas dirigit, de illisque proinde quatenus dirigibilius agit; atque adeo, etiam de earum obiectis prout talibus, & scientiâque, humana & scibili in vniuersum: quatenus horum omnium notitia ad intellectuorum ipsarum directiōnem maximo opere conferit. Sunt autem Logicæ duas præcipuæ partes, altera inventiva, quæ quâ ratione quærenda sint, & inuenienda obiecta intelligenda præscribit. Altera iudicativa, quæ qua ratione de obiectis inuenientis propositis que sit circa errorum iudicandum docet, utraque autem tum de intellectuibus, earumque obiectis evidentiibus tractat. Qua ex parte Logicæ nomen, ut plurimum refinet, tum de intellectuibus, earumque obiectis probabilibus. Qua ex parte Dialectica potius consuevit vocari: utraque vero rursus de intellectuibus earumque obiectis fallaciis atque adeo aut planè falsis, aut improbabilius differit, quatenus ab illis docet cauere.

⁴³ Scientia autem, quas Logicæ Administras dicimus sunt Animistica, quæ pars de sensibus, & sensationibus, à quibus omnis humana intellectio sumit exordium, deque ipsius intellectuonis natura & proprietatibus, necnon de ceteris anima functionibus, quæ ad probè, aut præcè intelligendum conferte possunt, tractat. Memorativa, quæ docet quomodo semel intellectu, aut etiam sentita in Memoria tum sensitiva tum rationali, contra oblivionis iniuriam sint conservanda, ut quoties opus fuerit intelligantur. Et Tra-

ditiva, quæ præseribit, quo pacto quæ nobis à nobis sunt intellecta aliis, ut & ipsi intelligent, communicanda sint.

⁴⁴ Porro Traditiva alia Grammatica, & alia Rhetorica est. Grammatica docet loqui, cuius partes sunt Etymologia, quæ vocabulorum venatus significationem; Syntaxis, quæ quo pacto ex vocabulis sint orationes compendiæ, siue coniunctæ præscribit: Orthographia quæ rectè, & appositè scribendi vocabula ipsa regulas tradit, & Prologia quæ pariter exhibet regulas eadem rectè, & consone proferendi. Rhetorica autem ars est copiose, & ornata loquendi, quæ vt Cicero, de Fin. ait, à Logicâ non aliter differt quam manus extensa à compressâ, nisi quod Logica directè, primâoque incumbit in percipiendâ internâ mentis intellectione, indirectè autem & secundari in percipiendâ loquitione externâ, intellectione internâ correspôndente. Rhetorica verò vice versa externâ loquitionis perfectionem directè, & primario procurat, consequenter autem, & veluti quid prærequisitum, perfectionem intellectuonis, cui loquatio externâ respondit. Rhetorica quippe his persuasio motioque animorum audiendum est. Munera autem penes materias diuersitatem sunt Exornatio laudationem, viuperationemque contûns; Deliberatio suasionis dissuasionisque incumbens, & Iudicium accusacionem, defensionemque comprehendens. Quo circa Rhetorica à materia dicenda in exornantem, deliberantem, & iudicantem diuidi potest, eius autem partes sunt, Inventio, docens quæriter, & inuenire quæ sunt dicenda: Dispositio docens illa rectè disponere, & distribuere per Exordium, Narrationem, Confirmationem, & Epilogum: Eloquio docens eadem idoneis verbis, tentansque perpolite, exornareque: Memoria docens memorare, siue recordari dicenda: & Pronunciatio docens vocem, motusque manuum, totiusque corporis inter dicendum moderari.

Diuisio 5.

Moralis scientia (quæ etiam sub Physicâ latâ discursuā comprehenditur) in eas pariter quæ de ente libero in vniuersum; de Deo; de Angelo; de hominéque, quatenus libertis agunt, et in primis diuidenda. Quia tamen tres priores de facto Theologicæ potius quam philosophicæ procedunt, arque ita partes quædam sunt Theologæ Scholastica, de quâ tiximus diuisione secunda, & scilicet postrem, quæ etiam sub meram philosophiam à Theologia condiscindam cadit, dicendum in præsenti est. Quæ quidem in Ethicam, Monasticam, Oeconomicam, Politicam, Iurisprudentiam, & Prudentiam diuidi primum potest. Deinde autem in alia quædam membra subdiuidi.

Ethica est, quæ generatim agit de moribus, de que ultimo fine hominis; atque adeo generatim etiam præscribit, quænam hominis opera honesta & quænam turpia sint, ut illa sequatur, hæc fugiat, ultimumque subinde suum finem ita assequatur. Monastica, hominis prout vitam solitariam agentis mores considerat: atque adeo ad huiusmodi vitam honestè peragendam dirigit. Oeconomica vero, considerat mores hominis, prout vitam agentis domestican intâ suam sci- licet domum, cum sua familiâ. Quomodoque,

talis vita sit recte peragenda docet, Politica autem de moribus, de operibusque liberis hominum, prope vitam ciuilim intra rempublicam agentium tractat. Cuius tres species simplices & quatuor composite numerantur. Prima simpliciter reipublica penes unum tantum supremum Principem est. Secunda est Aristocratica, quando reipublica clavis assidet Senatus, vel Concilium aliquorum selectorum virorum, qua Oligarchica etiam dicitur. Tertia est Democratica seu Polyarchica, quando respublica administratur a plebe. Compositæ autem sunt quæ resultant ex trium simplicium mixtionibus, quæ quidem mixtiones quatuor sunt. Nempe ex primâ, & secundâ: ex primâ, & tertiat; ex secundâ & tertiat; & ex omnibus tribus. Quatum speciem Politicæ, vnaquaque rursus tres partes habet, prima quæ gubernatrix dici potest præscribens quomodo superiores erga subditos se debeant gerere. Secunda quæ dici potest Obtemperatrix præscribens quomodo subditi vice versâ se debeant gerere erga superiores; & tercia quæ Socialis vocari potest, docens quâ ratione patres, sive inter se non subordinati se debent gerere inter se. Quo etiam pacto Oeconomicæ in gubernatione, obtemperatricem, & socialem diuidi potest: immo harum vniuersitatis est talis, aut filiorum, aut famulorum ob horum diversas conditiones.

46. Præterea Monarchica Politica de facto alia Ecclesiastica est, alia Sæcularis, seu Civilis. Quam prædicta circa ea, quæ pertinent ad spiritum, ad vitamque æternam referuntur, versatur. Quocirca Theologia potius, quam Moralis Philosophia, de qua modo agimus, pars est, ramificationis gratia mentio eius impræsentiarum importuna non sit. Sæcularis, autem seu ciuilis est quæ versatur circa ea quæ ad corpus potius, atque adeo ad vitam præsentem, & temporalem degendant perpertuum.

47. Iam vero Iurisprudentia, que cum Oeconomicæ tum maximè Politicæ quedam est administratrix, doctrina est legum, & præceptorum, quæ sicut & Politica cui subseruit, in Ecclesiastican, & Sæcularem, sive in Canonican, & Ciuilem, quales de factotanduntur, venit in primis diuidenda. Vrae autem præterea diuidi potest, in Legislatricem, Observatricem, Punitive, & Remuneratricem. Ita quod Legislatrix sit quæ docet, & leges condere, & conditas intimare, exponere, & explicare ad usum. Observatrix vero, quæ docet leges obseruare, sive eis patere. Punitive autem, quæ transgressoribus legum puniciones præscribit. Remuneratricia deinde, quæ docet obseruatoribus legum præmia laigiri.

48. Tandem prudentia ea singularum scientia est, quæ oianum præcedentium vniuersalia dogmata ad praxin reducit, formando practica dictamina de singularibus actionibus ad illas spectantibus exequendis. Vnde in totidem partes diuidi potest penes earundem materias diversas, circa quas versatur. Quocirca alia dici potest prudentia Ethica, alia Monastica, alia Oeconomicæ, alia Politica, alia Iuridica, &c.

Divisio 6.

Historialis scientia, sive doctrina (quam Physica latæ narrativa partem possumus) in veram, & fabulosam primo, deinde in alijs quedam membra diuidenda venit.

Vera (qua Historia absolute dicitur) ea est, quæ eventus vetos, sive qui reuera euenerunt, narrat. Fabulosa autem est, quæ aliqua saltem eorum quæ narrat, effingit: potest autem vera diuidi primo in sacram, & profanam, ita quod sacra comprehendat quæcumque narrantur spectantia quoquomodo ad Ecclesiam, sive ad spiritum, cum aliqua relatione ad vicem æternam: profana vero catena cuncta. Vnde sacra rursus in Canonican, quæ in sacra Scriptura continetur auctoréque Spiritu sancto dictata est, & Ecclesiastican quæ catena pertinentia ad Ecclesiam ex humana tantum auctoritate referri, diuidenda venit. Profana autem primo diuidi potest in vniuersalem, & particularem: vniuersalique rursus in vniuersalem quoad tempus tantum, tractantem de rebus gestis ab initio mundi usque ad tempus præsens, non tamen ubique; sed in aliquo determinato loco: & vniuersalem quoad locum tantum, tractantem de rebus gestis in toto vniuerso pro aliquo tantum determinato tempore, non vero pro omni. Et vniuersalem quoad utrumque tractantem de vtrisque, quæ subinde vniuersalis eriam erit quoad genera eventuum: quia nullus est qui non comprehendatur sub gestis in omni tempore, & omni loco. Harum autem vnaquaque, si absque distinctione temporum, & locorum agit de cunctis, quæ aut in omni tempore, aut in omni loco, aut in veroque, acciderunt, communis retento vocabulo, Historia appellatur. Si autem cum distinctione procedit narrans, quæ acciderunt per singulas vniuersi temporis partes suo ordine, Chronologia appellatur. Sollet autem Annales dici, quando tales partes sunt anni, & Dianij, quando sunt dies, pariterque dici possit Mensales, quando sunt menses, Sæculares quando sunt sæcula, &c. Similiterque Topologia vocari poterit, quando cum distinctione procedit per diuersa loca. Postergue, dici proportione feruari Regnale, quando talia loca sunt regna. Provinciales, quando provinciae, Urbales quando vires, &c. Chronologia autem simul, & Topologia dicetur, quando cum per singula tempora, tum per singula loca narrans, quæ in singulis euenerunt, cum distinctione procedit. Particularis item historia aut potest esse talis quoad tempus tantum, quia agit de cunctis rebus gestis in aliquo particulari tempore, aut quoad locum tantum, quia agit de cunctis gestis in aliquo particulari loco, aut quoad utrumque: quia agit de gestis in aliquo particulari loco, pro aliquo particulari tempore, aut quoad genus eventuum: quia agit de aliquo tantum genere rerum præscindendo à temporibus, & locis in quibus illæ extiterunt. Et prima quidem in tot partes diuidi potest, in quod tempus hactenus transactum est diuisibile. Quo pacto Historia mundi ab eius creatione usque ad Diluvium, & à Diluvio usque ad Abraham, & ab Abraham usque ad Moysen, & à Moysi usque ad Christum Dominum, aliæque parit, aut penes minoris temporis partes diuisa dixerit & inter se reputantur. Secunda similiter in tot partes diuidi potest, quorū sunt mundi loca diversa.

Quà ratione Historia Hispaniae, Galliae, Italiae, Angliae, Germaniae, & cetera huiusmodi, aliæque penes minora loca, aut etiam penes maiora diuina diversa sententur. Tertia in tot eodem modo partes est diuisibilis quod diversorum temporum, atque locorum partialium sunt combinationes possibiles. Quarta denique tot partes, sive species habet quod sunt rerum diuersa genera, quoniam alia est Historia de Cœlis, alia de Elementis, de Aëte, de Aqua, de Terra, alia de mixtis, iisque aut viuentibus, aut non viuentibus; quod si de viuentibus, aut vegetatiis tantum, ut plantis; aut vegetatiis simul & sensitiis, ut animalibus brutis; aut vegetatiis sensitiis, & rationalibus, ut hominibus. Quod si de hominibus, aut agit de familiarum prosopis, & Genealogia dicitur; aut agit de personalium gestis, & Personalis dici potest. Persona autem huiusmodi interdum publicæ sunt, interdum priuatae. Ad Historias hominum reducuntur, historiæ tum generales, tum speciales de scientiis, & Artibus humanis de earumque effectibus, seu eventibus.

Iam Historialis Fabulosa in Poëticam, Mythologicam, Parabolicam, & Enigmaticam potest dividiri; Poëtica est, quæ multa non vera verisimilia tamē fingit, & metrice narrat, tamē sapè etiam vera ponuntur; Mythologica est, quæ Apologos, & fabulas fingit, ut morale quidpiam verum ex eis colligi possit; cuius modi sunt Fabula Asopii, & Apologi D. Cyrilii, aliæque eiusmodi; Parabolica est, que affingit parabolas, ut simile quid per illas viuidè exprimat. Quod sermonis genus valde est ad persuadendum efficax, ob id tam vñstarum à Christo Domino, ut confit ex Euangelio. Enigmatica autem est, quæ Enigmata conficit, quibus aliud proponit, aut verbis, aut figuris pœctis, aut utrunque; aliud tamen valde sub eo occultum, abstrusumque significare intendit. Porro Poëtica primò penes formam carminis, sive poëmatis, quod componit, diuidi potest: Aliud enim est Monocolon constans uno tantum genere versuum: aliud Dicolon constans duobus; aliud tricolon constans tribus, &c. Tam aliud est Distrophon, quod post secundum quemque versum reuertitur in idem genus; Aliud Tristrophon, quod post tertium; Aliud Tetrastrophon, quod post quartum, &c. Iporum autem versuum variis sunt genera, diuersisque ex capitibus sorriuntur nomina: ve à numero pedum quibus constat Hexametrum, Pentametrum, Tetrametrum, Trimeterum, Dimetrum. A diversitate pedum, quos frequentius habent: Iambicum, Trochaicum, Dactylicum, Anapæsticum, Choriambicum, Peonicum, Ionicum, Antipasticum, &c. A nominibus suorum Auditorum Alcaicum, Archilochium, Pindaricum, Asclepiadeum, Anacreonticum, Ibicicum, Sapphicum, Adonicum, Glyconicum, &c. Secundò diuidi potest Poëtica penes materiam in Comicam, Tragicam, & Satyricam configentes comedias, tragedias, & satyras. Elegiacam, Epicam, Bacolicam, & Georgicam canentes res flebiles, funebres, pectoritas, & rusticas, in aliasque huiusmodi.

Divisio 7.

Prædicta scientia, seu diuinatrix (quam Physice late narrativa partem etiam possumus) primo in supernaturalem, & naturalem: deinde autem in alia varia membra diuiditur.

Supernaturalis est, quæ habetur per diuinam revelationem; et quæ triplex Prophætica, Fides diuina, & Prædictio Theologica, genita, scilicet per discursum ex præcognitis per prophætiam, aut fidem. Naturalis autem est, que independenter à revelatione Dei, ab aliquo supernaturali principio acquiritur. Hæc autem est duplex; licita scilicet, & illicita, sive Diabolica. Licitæ autem, quæ per illicita, qualia sunt quodvis pactum, quoque commercium cum Dæmoni.

Porro Prædicta licita alia est euentuum necessariorum, hoc est orionorum à causis necessariis operantibus, qui subinde causis ipsiis suppositis, nequeunt non evenire. Atque adeo leitis cum certitudine causis, & ipsi cum certitudine præsciuntur. Alia est, euentuum liberorum suorum trahentium originem à causis operantibus libere; quorum quidem non certa, sed coniecturalis, ut suumdam potest notari haberi ex præcognitis scilicet aliquibus indiciis, & circumstantiis non quidem cogentibus, sed inclinibus causas liberas in tales euentus. Vt rāque autem in tot membra diuidi potest quod sunt principia, aut ostendentia, aut indicantia euentus futuros, vel occultos. Ea autem sunt Cœli cum suis Astris; Elementa, Aer, Aqua, Terra; Mixta viuentia, plantæ, bruta, homines, Mixta non viuentia, Lapides, Metalla, Liquores cum suis alterationibus & effectibus. De facto tamen ex scientiis prædictiis solum videntur habere nomen Astrologia, quæ ex Cœlis Astrisque prædicet; & Physiognomia, quæ prædicet ex vultu aliisque partibus humani corporis. Prædicta autem Astrologia, primò cum omni certitudine etens alios futuros cœlestes, ut Eclipses, oppositiones, coniunctiones Astrorum, aliosque huiusmodi. Qui pars dici potest cœlestium euentuum, à quorum computatione per confectas tabulas Ephemeris etiam dicitur. Secundò prædicet cum aliquâ certitudine aliquos euentus futuros sublunares & necessarios: ut notabiliores alterationes elementorum, atque etiam mixtorum, cum effectibus ex eis oriundis; à quō munere sublunari appellari potest euentuum. Cuivis ea est pars, quæ ex positione quam Astra habent, dom nascuntur homines, eorum inclinationes moresque coniecat, & Genethliaca nuncupatur. Parteque inclinationes, & mores hominum coniecat ex eorum vultu, aliisque partibus corporis Physiognomia. Scientia vero, quæ ex elementis, eorumque alterationibus & effectibus euentus aliquos sive necessarios, sive liberos prædicet, aut coniecat Stoichiologia vocari potest. Michologia autem quæ ex mixtis in vniuersum, quacunque illa sint.

Iam vero prædicta illicita, sive Diabolica, multa sub se continent membra. Alia enim est prædicta ex Astris, scilicet Astrologia illicita prædens liberos euentus, qui ex Astris præsciri non possunt, alia est prædicta ex elementis; & alia ex mixtis sigillatim. Ex elementis siquidem per ignem

ignem prædictit Pyromantia, & Lampadomantia per flammam, Capnomantia per fumum, & Tephramantia per cinerem. Per aerem prædictit Aeromantia, per aquam prædictit Hydromantia, & Lecanomantia per peluum, vel patinam, per terram prædictit Geomantia. Prædictiu autem ex mixtis, alia est prædictiu per sacrificia, quæ rursus diuiditur in Oenomantiam prædicentem per vnum, & Libamina; & Libanomantiam prædicentem per Thus, & Odoramenta, quæ Ditis adolentur, diciturque etiam Empyroscoptia. Alia est prædictiu per instrumenta; quæ diuiditur in Axinomantiam prædicentem per securas, Catoptromantiam prædicentem per specula, Cofcianam, prædicentem per cibrum & forficem, Daetylemantiam prædicentem per annulos, & sortilegium prædicens per sortes. Alia est prædictiu per viuentia, eaque aut vegetativa: ut Daiphnomanitia prædicens per laurum, que & Daiphnephagia appellatur, Batomantia prædicens per herbas, Sycomantia per ficum, & Rhombomantia per virgam. Aut sensu, ut Ichthyomantia prædicens per pisces, Ægomantia per caspam, Aruspicina per victimarum exa, Auspicium, seu Augurium, seu Oenoscopia prædicens per avium garrirum, volatum, & pastum. Aut rationalia, ut Necromantia, seu Necyonomantia, seu Sciomantia prædicens per defunctorum manes, sive umbras ab inferis euocatas, Chyromantia per lineas manuum, Meroscopia per lineamenta frontis, & Onirocritica per insomnia.

Divisio 8.

54 Denique Mathematica (quam partem diximus esse Metaphysicæ latæ) priu diuiditur in Arithmeticam, Geometriam, Cosmographiam, Musicam, Opticam, Mechanicam, & Chronometriam; quæ singulæ deinde in alia membra subdividuntur.

Arithmetica est, quæ versatur circa quantitatem discretam numerorum, cum præcisione, seu abstractione ab omni materia: diuidi aptem potest primò in Absolutam, & Algebraicam. Absoluta est, quæ agit de numeris absolutis, iisque aut integris in infinitum ascendentibus supra unitatem, quæ parte integra potest: aut fractis in infinitum descendenterbus infra unitatem, quæ parte potest Fracta: aut partim integris, partim fractis, quo pacto dici potest mixta. Algebraica sive Algebra est quæ agit de numeris figuratis, eorum radicibus veris, & fictis, in infinitumque ascendit supra quemlibet numerum, atque etiam in infinitum descendit non solum infra unitatem; sed etiam infra nihil, seu cyphram.

Deinde absolute Arithmetica in vulgarem Popularem, seu elementarem, & in Regularē, Tabularem, Analogisticamque potest diuidi: vulgaris est, quæ vulgares simplicesque regulas præbet Numerandi, Addendi, Subtrahendi, Multipli- candi, Dividendi, Reducendique datum numerum ad aliam denominationem. Regularē autem appello eam, quæ sublimiores alias, & compositas exhibet regulas. Quarum prima est Aurea, seu Regula trium directa & coesa. Secunda Regula Societatis multipliciter composita cum tempore, lucro, damno, &c. Tertia regula Alligationis, seu mixtionis. Quarta regula falsi cum

simpli vel dupli positione. Tabularis vero est, quæ varia construit tabulas ad varios usus: quæ sunt tabulae sinuum rectorum, sagittalium, tangentium, & secantium, tabulae Ephemeridum, tabulae Logarithmorum, &c. Analogistica denique est, quæ agit de numerorum Combinationibus, Progressionibus, & Proportionibus, hisque Geometricis, Arithmeticis, Harmonicis; cuius pars est Arithmeticæ Astronomica utens progressionem Sexagenariam. His additæ Arithmeticam lutoriam, sive diuinatoriam, quæ problemata iucunda, vulgoque insolubilia, & res occultas per abditas numerorum proprietates pandit. Præterea vulgaris Arithmetica alia figuralis est, quæ per figuram, sive characteres procedit; eosque, vel communes, vel Romanos, vel Græcos, vel Hebreos, vel Gothicos, &c. Alia est imaginatoria, quæ mentaliter tantum numerat; alia calculatoria, quæ numerat per calculos.

Algebraica autem Arithmetica, sive Algebra deinde pariter diuiditur in Prostaphereticam, & Geometricam seu Cossicam. Quarum prior agit de operationibus numerorum in genere per signa, & id est plus, & minus, eos scilicet propterea talibus, signis affectis numerando, addendo, subtractando, multiplicando, & dividendo. Posterior autem agit de numeris Cossicis: hoc est planis, solidis, surdis, deque eorum radicibus, vel calibus, vel ineffectibus: quæ quidem vniuersas figuræ Geometricas & linearum potestates per numeros explanat. Diuidique potest in Realem, agentem de numeris planis, & solidis habentibus veras radices, ut quadratis, cubis, &c. & fictam, quæ agit de numeris surdis, seu irrationalibus, qui non habent veras radices, inquit enim loco quam proximum illis numerum potest, & mixtam ex utique.

Geometria est, quæ tractat de quantitate continuâ extensiâ, cum præcisione etiam seu abstractione ab omni materia saltem sensibili. Diuiditurque primo pro tripli quantitatis, quam habet pro obiecto, dimensione, longa scilicet, lata, & solida, in Longimetriam agentem de lineis; Planimetriam agentem de areis seu superficiebus; & Stereometriam agentem de corporibus, seu quantis solidis. Rursus autem prima in Rectilinearem tractantem de lineis rectis, & Curvilinearem tractantem de lineis curvis diuidi potest. Secunda pro figuratum planarum diversitate, de quibus agit, in Cyclometriam tractantem de circulis, Trigonometriam de triangulis, Trapezometriam de trapezis, &c. Tertia denique penes figuratum solidarum, de quibus agit, diversitatem in Sphaerometriam tractantem de Sphaera, Conometriam de cono, Cylindrome. 58 triam de Cylindro, &c.

Cosmographia est, quæ agit de quantitate integræ mundi ex Cœlis, & elementis, cum mixtis in eis inclusis, compotis; cuius tres partes numerantur, Geographia, quæ terras cum inter se comparatas, tum ad Cœlos relatas vniuersaliter describit: Hydrographia, quæ partem describit maria; & Vianographia, quæ celorum rotundumque eorum quantitatem considerat. Quibus Meteorographia est addenda, pro quantitate Aëris, aut etiam ignis elementaris (si datur) à terra usque ad æthera extensa. Rursus vero Geographia diuiditur in Chorographiam, quæ maiora meritor loca, & regiones, prouincias, insulas, &c. Et Topographiam, quæ minorâ, ut vrbes, portus, castella, templâ, &c. quo etiam pacto Hydrographia, actiam

etiam Vranographia, Mercuriographia que diuidi possit. Quibus adde Geodæliam, qua Planimatria quedam practica Agrimenorum propria est. Aliqui ponunt sub Vranographia Astronomiam, & Astrologiam prædictiām; sed non facit bene. Quia licet secunda supponat primam, & ipsius balteretur quodammodo, propriè tamen ad Mathematicam agentem de quantitate non pertinet, sed ad Physicam narratiūam, quā parte prædictiā est effectuū ex causis. Ob id de Astrologia prædictiā diximus. 7. Modeque Vranographiam pro eadem sumimus ac Astronomiam. Quæ quidem primo diuiditur in Sphæricam considerantem totam Sphæram Cœlestēm, cum suis Circulis & motibus: & Theoricam completestentem septem planetarum theorias, seu speculations speciales: lunæ videlicet, Mercurij, Veneris, Solis, Marcis, Iouis, & Saturni. Sphærica autem rursus penes diuersa media, quibus iuvatur ad contemplandam Sphæram cœlestēm, diuiditur in Dioptricam ætherea phænomena obseruantem, per instrumenta Dioptrica, qualia dicuntur omnia visualia, sive adiuuancia visum, Planisphericam vrentem Planisphaeriis, sive Astrolabiis, vbi sphæra ipsa in planum projecta descriptaque visatur; idque vel orthographicè vel scenographicè, vel stereographicè, iuxta dicenda postmodum: & Stereosphaericam vrentem globis arte factis, tandem spaxam referentibus sive representantibus. Theorica autem Astronomiæ computistica subalternat, quæ tres potissimum conficit computos Astronomicum scilicet, Politicum, & Ecclesiasticum.

59 Musica est, quæ quantitatē discretam soni, atque adeo proportionalem eius harmoniam considerat, ad praxinque reducit; quo titulus duplex in primis est; Theorica, & Præctica, utraque autem rursus penes sonorum diuersitatem in Vocalēm, sc̄ nos naturalium vocum moderantem; & Organicam moderantem sonos instrumentorum diuidi potest. Et secunda iterum in Flatricem pro sonis qui flatu, & Pultaticem pro sonis qui pullū instrumenti excitantur: ad ista namque duo genera reducuntur omnia instrumenta musica.

60 Optica est, quæ circa quantitatēm specierum, sive radiorum visualium versatur. Diuiditurque primum in Perspectivam; quæ optica etiam (strictius sumpto hoc nomine) dicitur; & de radius directis agit. & Catoptricam, quæ agit de radius reflexis; atque adeo de lpeculis Planis, Cōuexis & Convexis, Cylindricis, Conicis, Prismatis, &c. Et Dioptricam, quæ agit de radius refractis in aqua, nubibus (vbi deinde) Conspicilis, Telescopiis, Microscopii, Vitris cauſticis, &c, quibus adde Diacatoptricam comparatēm radios reflexos atque refractos interse. His omnibus subalternatur Prospectiva agēs de variis projectionibus, & descriptionibus, quæ in variis speciis seu partes diuidenda venit. Quarum prima est orthographia, quæ rem describit ut appareat oculo infinite distanti. Secunda est scenographia; quæ rem describit ut appareat oculo finite distanti. Tertia est stereographia, quæ rem describit; ut appareat oculo contiguo ipsi rei, & totam eius soliditatem veluti Diaphanam penetranti. Quarta est Sciographia, quæ rudibus lineamentis totam rei figuram in plano adumbrat. Quinta est Ichnographia à quā describuntur fundamenta edifici superstruendi. Vnde Sciographia, & Ichnographia magis ad Architectos pertinent, quam ad Opticos. Orthographia vero, & Scenographia ad virosque pertinent, sed diuersis modis.

Nam apud Opticos scientias significant, quæ versantur circa projectiones rei prospectas, describas in piano poliposito, prout apparet in ipso piano oculo distanti infinite, aut distanti finite. Apud Architectos vero orthographia scientiam significat delineantem aduersam frontem edificij; & Scenographia importat insuper descriptionem ascendentium laterum; ideoque perfectior est, quam Orthographia. Stereographia autem ad solos Opticos, non item ad Architectos pertinet: quia foli projectioni corporis inspecti delibendæ in piano poliposito potest servire. Ex quibus patet, alias esse Orthographiam, Scenographiamque Opticorum, & alias Architectorum.

Mechanica ea Scientia est, quæ ponderis, & impulsus, arque adeo etiam motus ex eis oriundi quantitatēm pro obiecto habet. Diuidi autem potest primo in Liberalem, & discursivam, aut nobilioris conditionis; & Illiberalē, quæ maiori ex parte est manuaria, & inferioris nota: quarum utraque plures sub se comprehendit partes, & Artes. Ad Liberalem enim spectare in primis videntur Statica, Bellica, Nautica, Venatica, Luforia, Gymnastica, Pictura, Statuaria, & Architectura. Ad Illiberalē vero Typographia, Fabrilis, Lanifica, Linifica, Serica, Textoria, Acupictoria, Sartoria, Sutoria, & aliae huiusmodi.

Potro Statica, quæ Mechanicæ pars est potissimum, utrōque mensurandæ quantitati ponderum, impulsuum, & motuum potissimum incumbens, varias, & ipsa partes habet in quas subdividit, penes diuersitatem scilicet tum potestatum, tum mediorum, circa quæ versatur. Prima est Centrōbarica agens de centro gravitatis; ad quam reducitur Isotropostatica, de æquiperpondebus agens, quæ secunda nihilominus dici potest. Tertia est Zygostatica, tractans de librâ. Quarta Machlostatica, de vecte. Quinta Trochlostatica de Trochlea. Sexta Cochleostatica, de cochlea. Septima Sphenostatica, de cuneo. Octauia Polymechanostatica, agens de variis harum machinatum coniunctionibus, seu mixtionibus. Nona est Hydrostatica, agens de corporibus prout in aqua, in quoouis humido vniuersè: cuius duæ sunt partes; altera de natantibus in humido dicta Bareocolumbia; altera de his quæ in humido merguntur, cuius nomen est Bareodynia. Decima est Aëriostatica, agens de corporibus prout in aëre. Undecima Pyrostatica, agens de corporibus prout in igne. Duodecima Polymechanostatica, agens de corporibus prout in diuersis mediis. Decima tercia est Hydatholeia, tractans de aquis attractiis, & aquæductibus. Decima quarta est Automatica, agens de iis quæ per se moueri videntur, ut horologia machinalia, & cetera huiusmodi. Bellica est artis, quæ tractat de omnibus, quæ pertinent ad bellum. Diuiditur primo in marinam, agentem de bello prout in mari; & terrestrem, agentem de bello prout in terra; utraque autem partes habet, Fortificationem, decemē fortificare quævis loca pro defensione; Castrametationem docentem ordinare exercitum; Poliorceticam docentem obsidere contrarium, & Tormentariam machinarum bellicarum pro offensione factricem, gubernaticemque. Nautica est artis nauigandi. Diuidi potest in Nauicam, docentem fabricare, & instruere naues, quod idoneæ sint ad nauigationem: & Nauigeram, docentem illas tutò per maria ducere. Venatica est

est ars venandi ; est triplex , Ferina , quæ docet animalia agrestia terrestria que seu viua , seu occisi capere : Aucupium , quod docet pariter capere aves non cœtates : & Piscatura , quæ docet similiter capere pisces quorumvis generum. Lusoria est ars ludendi quoquis ludorum generis : vnde in tota partes diuidi potest , quot genera sunt ludorum diuersa. Ludi autem penes instrumenta , cum quibus luditur distingui possint in ludos Aleatum , Foliorum , Acerium , Pilarum , Globorum , &c. Quibus adde ludum Præstigiarum docentem tanta manuum , aliorumque instrumentorum subtilitate quædam mouere sine tractare , ut circumstantiam oculis aliud appareat ab eo quod re verâ est. Gymnastica disciplina quædam est exercitacionis : sub quâ poni possunt Equestris , Pugillaris , Collimatoria , Saltatoria , Cursoria , & aliae huiusmodi. Pictura pingere in plano docet. Statuaria solidas statuas conficere : idque aut sculptura , quo pacto dicitur sculpro-
ria , aut fusione , quo pacto fusoria appellatur. Architectura denique ædificandi est ars : diuidique potest in Idealem , docentem delineare fine describere ædificia ; idque vel orthographice , vel scenographicè , vel ichnographice , iuxta dicta numero sexagesimo . Et Realem docentem ædificia ipsa construere. Rursumque vnaquamque diuiditur penes diuersitatem ædificio-

rum, quorum formam præscribit, in Gotthicam,
& Romanam. Cuius postremæ ordines sunt Tol-
canus, Doricus, Ionicus, Corinthius, & ex eis
Compositus

Iam vero Typographia in imprimendis literis distenta est. Fabrilis opera artificiosa docer componere ex variis materiis: à quarum diuersitate alia Aeria, alia Aurora, alia Argentaria, alia Ferraria, &c. Lanifica lanam labore docet, Lanifica linum, Serica sericum. Textoria texit, Acupictoria acu pingit, Sartoria vestit, Sutoria calceat, &c. Præter eas, quas supera diximus. 3. possumus, & cum his numerari possunt: præter aliasque innumerias huiusc generis, quas relinquimus.

Chronometria denique ea scientia est, quæ 64
temporis quantitatem metit, quod praefat
per horologia tum Solaria, aut etiam Lunaria
(quoad quam partem cæteris nobiliorem Gno-
monica dicitur,) tum Rorata; tum Arena-
ria, tum Aquarelia, tum cætera cuiusvis ge-
neris.

Modo, ut omnes humanae scientiae in hac
quaestione recensirâ vnico, veluti obtutu*in-
spectâ*, facilius comprehendi possint, schemate
propositas dabimus, quod quia non capit vni-
ca pagina in octo partes diuidemus, ut sequi-
tur, penes totidem diuisiones scientiarum præ-
missas.

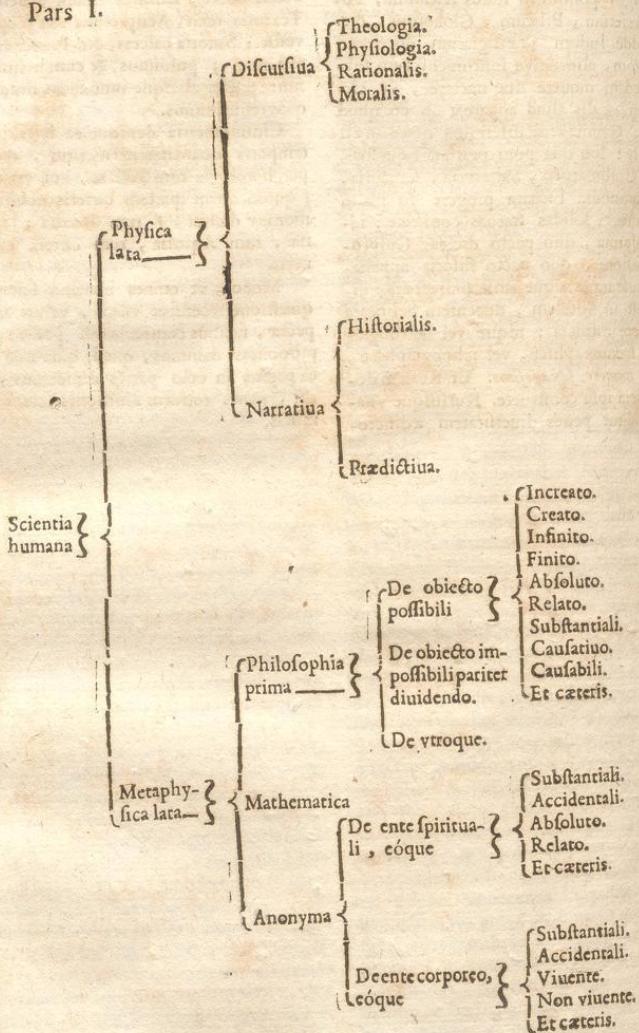
SCHEMA

СИНЕМА

S C H E M A O M N I V M S C I E N T I A R V M
*humanarum, in octo partes distributum, penes totidem ipsarum
scientiarum diuisiones in praesenti quæstione traditas.*

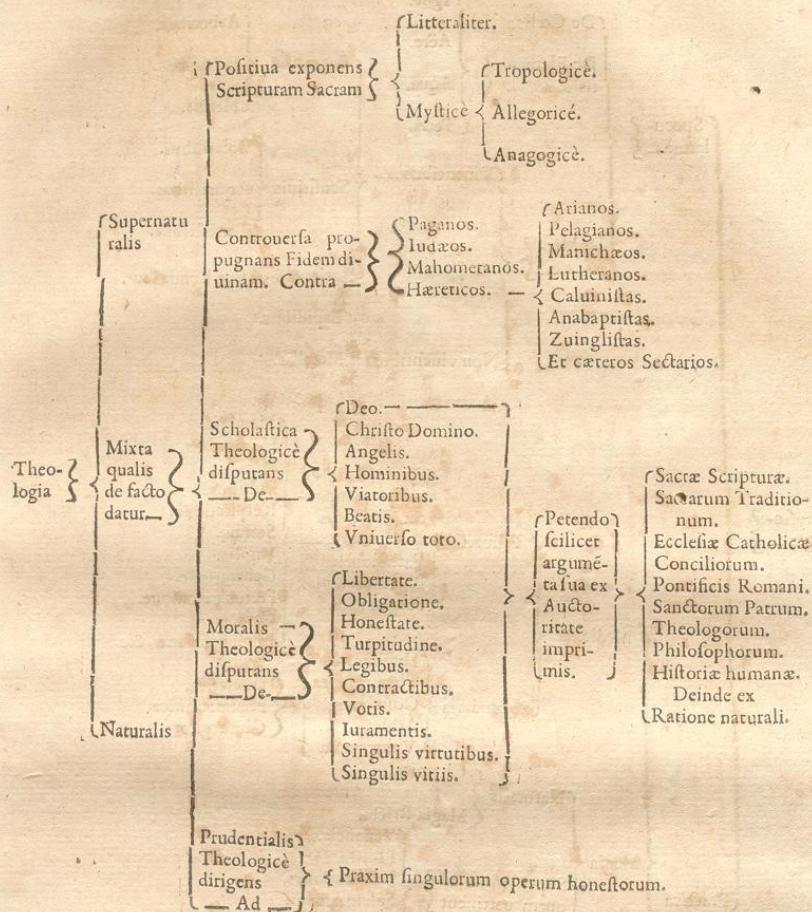
S C H E M A T I S S C I E N T I A R V M

Pars I.

SCHEM A T I S

S C H E M A T I S S C I E N T I A R V M
Pars II.

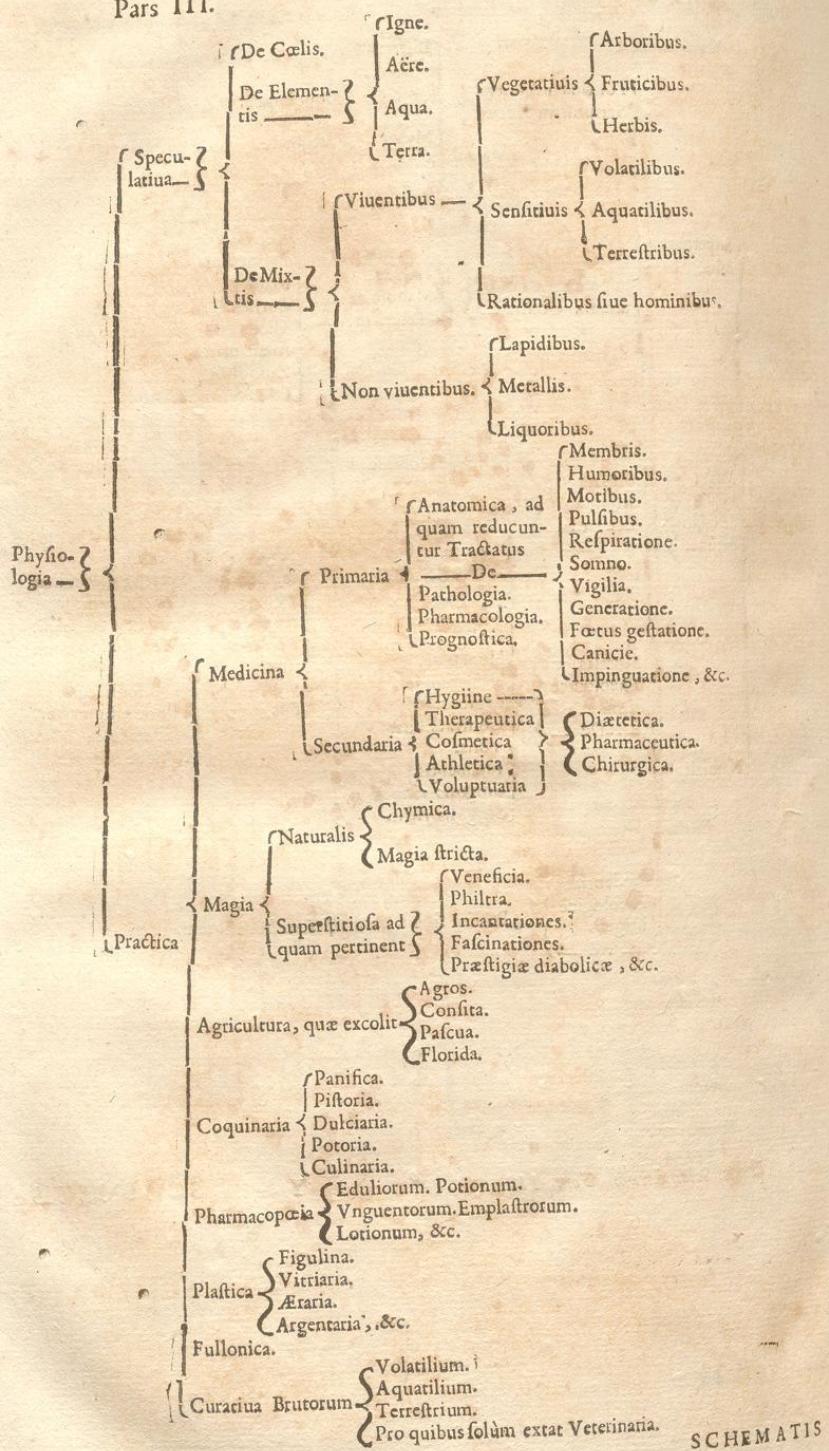
Pharus Scientiarum, Tom. II.

Y

S C H E M A T I S

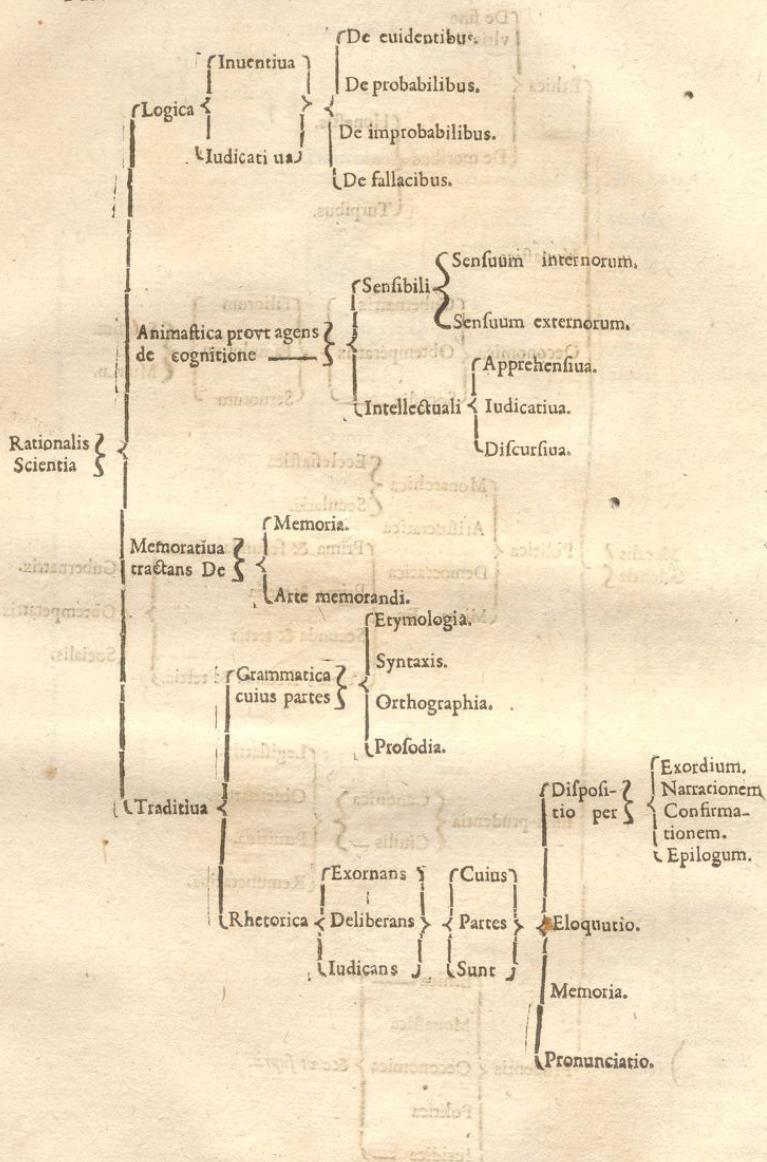
SCHEMATICIS SCIENTIARVM

Pars III.

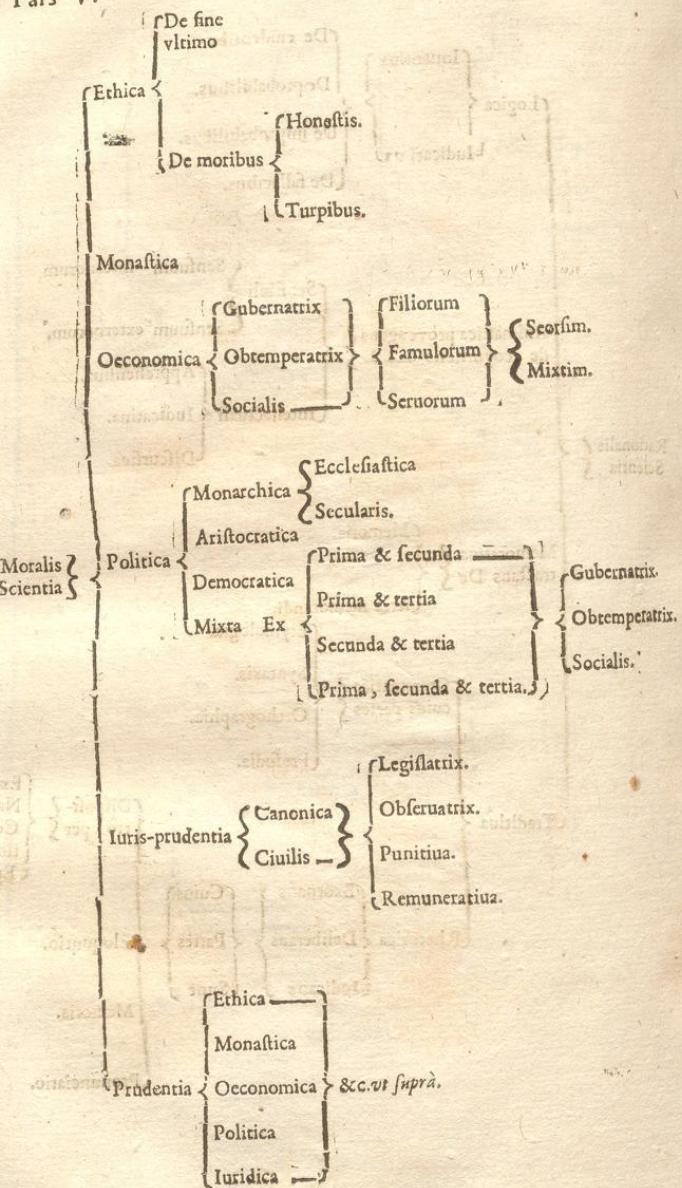
S C H E M A T I S S C I E N T I A R V M

Pars IV.

S C H E M A T I S S C I E N T I A R U M

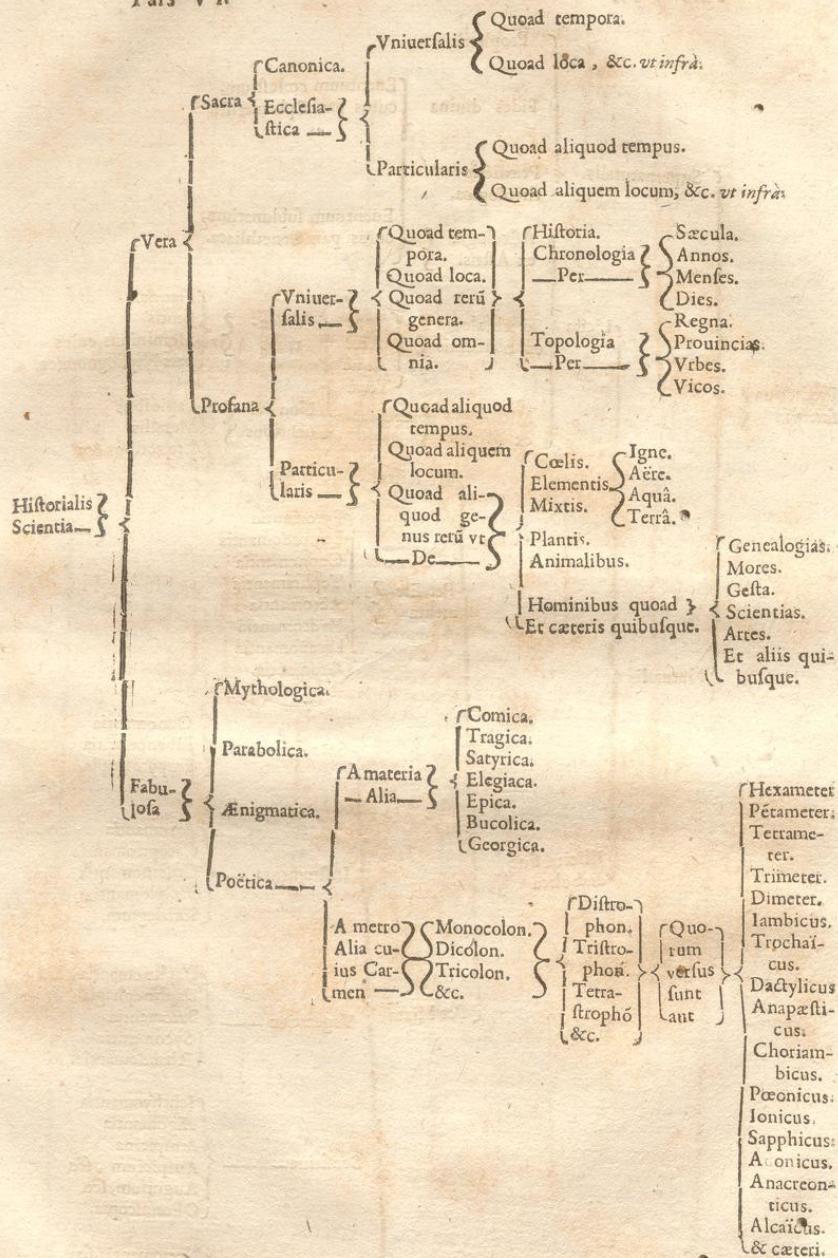
Pars V.

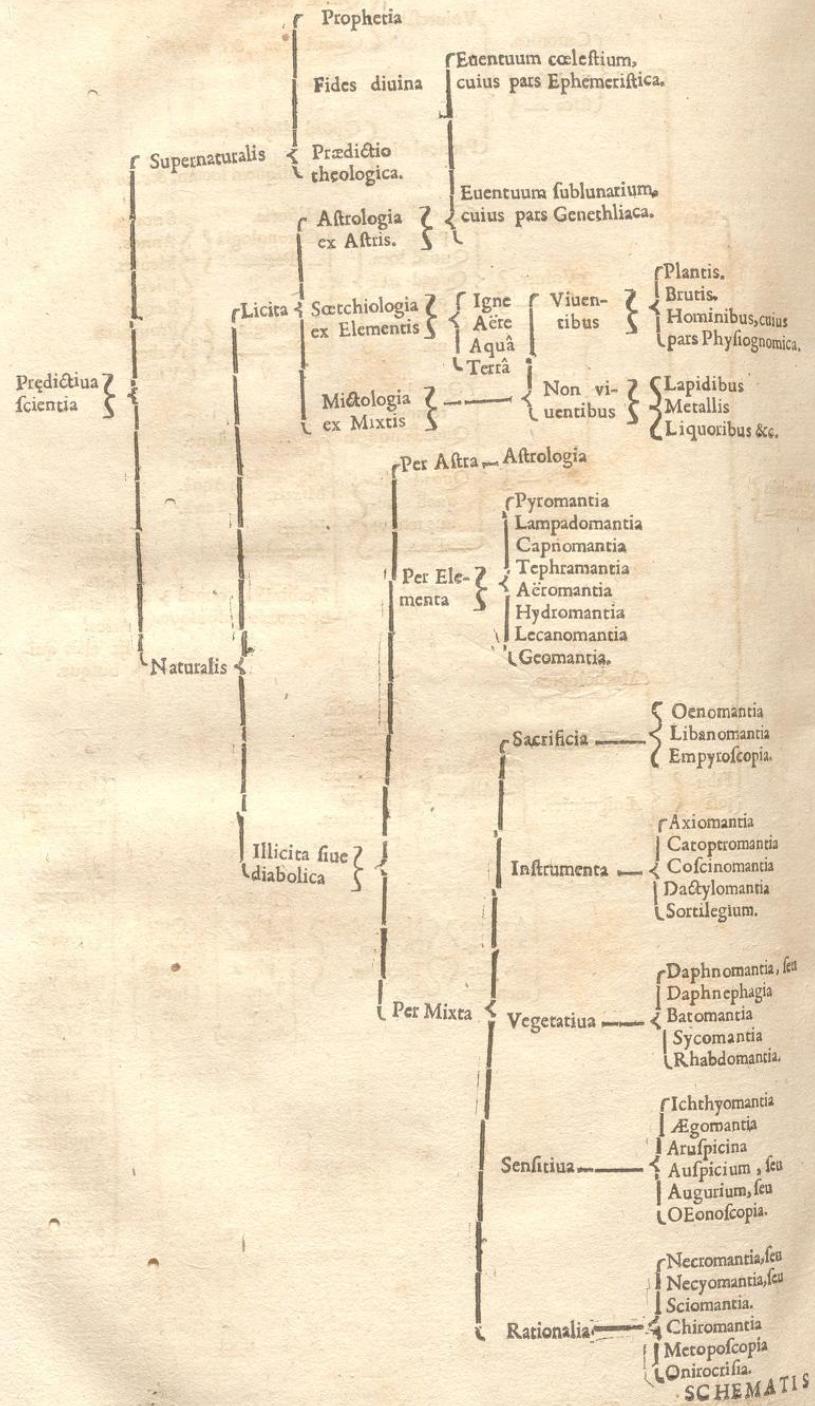
S C H E M A T I S

S C H E M A T I S S C I E N T I A R V M

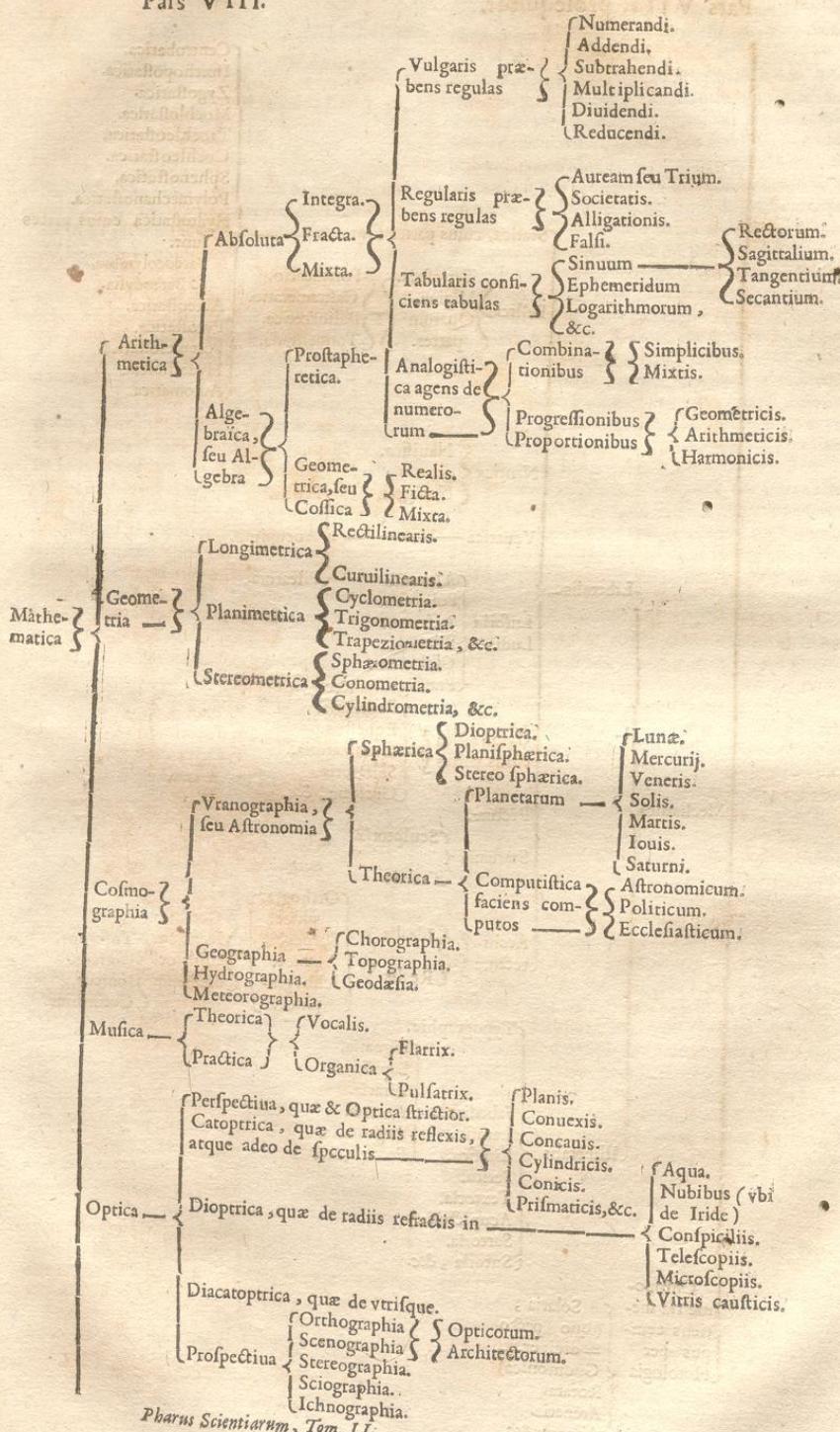
Pars VI.

SCHEMATICIS SCIENTIARVM
Pars VII.

S C H E M A T I S S C I E N T I A R V M
Pars VIII.

SCHEMATICIS SCIENTIARVM
Pars VIII, prosequitur.

